

VERLA

- KYLÄKESKUSTAN KEHITTÄMISSUUNNITELMA

TAMPEREEN TEKNILLINEN YLIOPISTO
Arkkitehtuurin laitos

DIPLOMITYÖ
SINI SUONTAUSTA 182739
Tarkastaja Staffan Lodenius

TIIVISTELMÄ

Sini Suontausta 182739

VERLA - KYLÄKESKUSTAN KEHITTÄMISSUUNNITELMA

Tarkastaja Staffan Lodenius

Diplomityöni käsittelee Pohjois-Kymenlaaksossa sijaitsevan Verlan kyläkeskustan kehittämistä. Verlan puuhiomo ja paperitehdas on UNESCO:n maailmanperintökohde ja toimii nykyisin museona. Tehdasalue muodostaa eheän ja ainutlaatuisen kokonaisuuden Suomen metsäteollisuuden varhaisvuosilta. Teollisuusympäristöön kuuluvat myös vanhat työväen asuntoalueet Verlankosken molemmin puolin.

Verlan kylän keskusta sijoittuu Verlantien ja Kantokoskentien risteykseen, jossa sijaitsee tällä hetkellä maisemallisesti häiritsevän suuri ja jäsentymätön tehdasmuseon pysäköintialue. Risteyksen ja pysäköintialueen muodostamalle alueelle olen laatinut suunnitelman, jossa eri toiminnot ja niiden laajuudet ovat tasapainossa. Risteyksen paikkaa muuttamalla ja pysäköintialuetta pienentämällä olen saanut aikaan eheän tori- ja esiintymisalueen, jota yhdistää nauhamainen rakennelma.

Teiden risteyksen läheisyydessä sijaitsevat tehdasalueen puolella patruunan pytinki ja kylän puolella kievarirakennus, jotka ovat tällä hetkellä tyhjillään tai vähäisellä käytöllä. Näihin rakennuksiin olen käyttötarkoitukset miettinyt uudelleen. Kievarirakennuksen uudeksi käytöksi ideoin monipuolisen taiteilijatalon. Patruunan pytingistä olen suunnitellut museon käyttötilan, jonne sijoittuvat ravintola, museomyymälä, lipunmyynti ja näyttelytiloja.

Tehtaan puoleisen uuden kanavaseinän rakentaminen on väistämätöntä, joten olen ottanut sen mukaan suunnitelmiin ja esitän sen kattamista terassilla. Terassilta on käynti uudelle turvalliselle kävelyreitille Myllysaaren läpi.

Kokonaisuuden kannalta työssäni olen tutkinut myös Verlassa ongelmaksikin nousseen sisääntuloliikenteen suuntaa sekä paikoitusalueiden määrää ja sijainteja. Työssäni olen sijoittanut pääpysäköintialueet tehtaan puoleiselle rannalle paremman saavutettavuuden ja tasaisemman maaston vuoksi. Kuitenkaan toisen, entisen Valkealan puolen, saapumissuunnan ja tilapäisten pysäköintialueiden käyttöä en ole sulkenut pois, sillä varsinkin suurten tapahtumien aikana lisäpysäköintitilaa tarvitaan. Lisäksi olen selvittänyt museoalueen ja kyläkeskustan saavutettavuutta kevyen liikenteen kannalta, jotta syntyy tarkoituksen mukaiset ja viihtyisät yhteydet kylän eriosien välille, uusille pysäköintialueille ja ulkoilureittiverkostoihin. Ulkoiluverkoston uudet reitit olen sijoittanut niin, että liittävät jo olemassa olevat toiminnot ja parhaimmat näköalapaikat osaksi verkostoa.

ABSTRACT

Sini Suontausta 182739

VERLA - DEVELOPMENT PLAN FOR A VILLAGE CENTRE

Advisor Staffan Lodenius

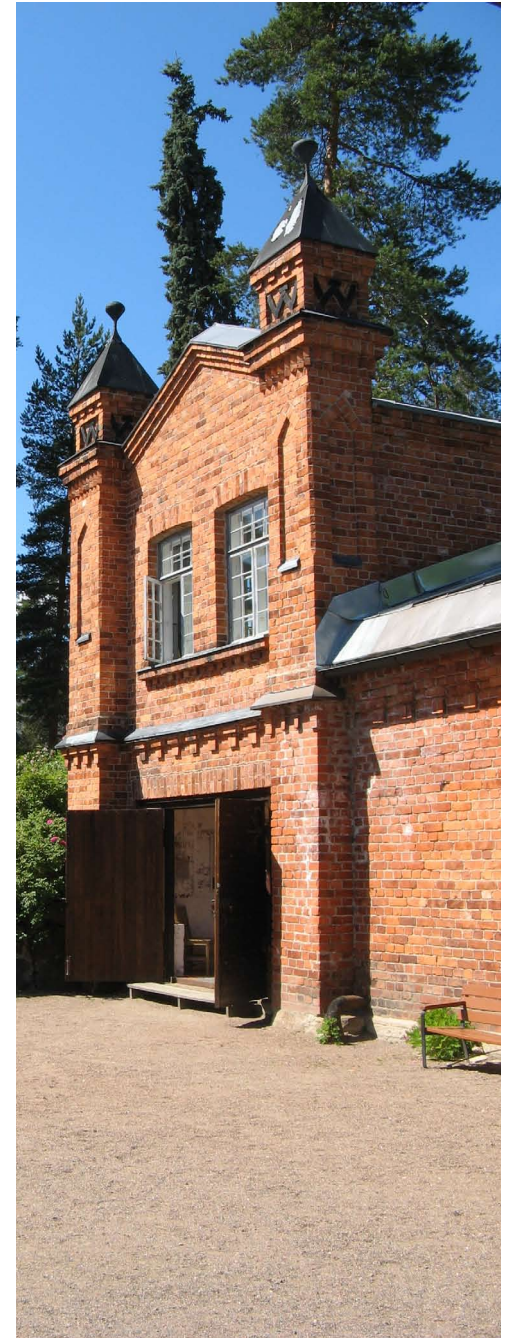
The subject of my diploma work is the development of the village centre of Verla, which is located in Northern Kymenlaakso. Verla Mill, now a museum is one of the sites on the UNESCO World Heritage List. The factory area forms a unique whole from the early days of Finnish forest industry. The old workers' housing areas on both sides of Verlankoski rapids are also a part of the industrial environment.

Verla village centre is located at the junction of two local main roads, so is the museum's vague parking lot of disturbingly large scale. I have made a plan considering the area formed by the junction and the parking lot where different functions and their scale are balanced. By altering the location of the junction and diminishing the area of the parking lot I have managed to create a place for a performance stage and a lively square. The whole area is unified by a ribbon-like structure.

I have reconsidered the functions of two buildings which are either empty at the moment or only at a minimal use: the manager's apartment and the tavern, both standing in the vicinity of the road junction. The tavern will be made into a versatile house for artists, and the manager's apartment will host museum facilities such as a restaurant, a museum shop, sale of tickets and exhibition rooms.

Building a new canal wall on the side of the factory will be inevitable, so I have included it in my plans and propose a terrace to be built over it as an entrance to a safe new walking path through Myllysaari.

The direction of the incoming traffic and the sizes and the locations of the parking lots are also studied as a part of the whole project. In order to have the parking lots built on even ground and to make them easier to reach, I have relocated the main parking areas to the factory's side of the canal. However, especially during large scale events there is a need for extra parking space, which is why I have not withdrawn the use of the other direction of entrance or the temporary parking areas. I have also studied the reachability of the museum area and the village centre from the perspective of pedestrians, the goal being to create expedient and enjoyable connections between different parts of the village, the new parking areas and the recreational grounds. The new paths on the outdoor recreational grounds are laid so that the existing functions and the best lookout spots become a part of the network.

ALKUSANAT

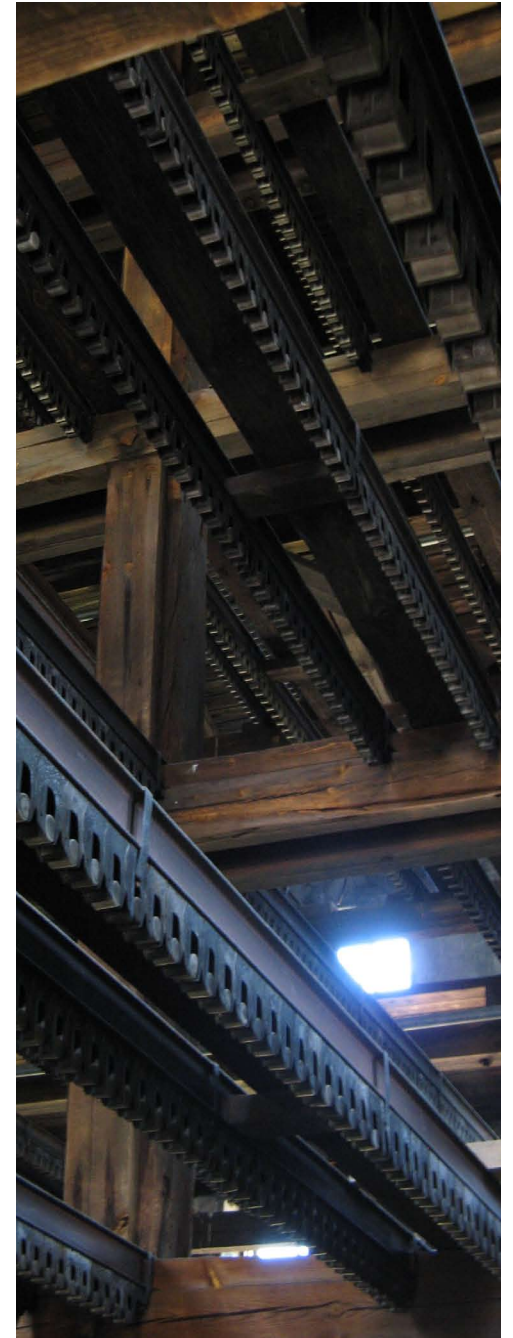
Diplomityöni aiheen löytymisestä saan kiittää esimiestäni Eero Ritasta Ympäristösuunnittelu Oy:stä, UPM Kymmene Oyj:n Reijo Turusta ja Verlan maailmanperinnökohteen hoitokuntaa. Monien mutkien kautta aiheajaus alkoi selvetä ja lopulta siitä muodostui mielenkiintoinen kokonaisuus. Suuret kiitokset haluan antaa Verlan tehdasmuseon intendentille Tarja Antikaiselle ja kiinteistömestarille Ville Majurille, keiden vieraanaan olen saanut tutustua Verlaan useaan otteeseen. Vierailuilla olen saanut hyvän käsityksen tehdasmuseoalueesta ja sen toiminnan nykytilasta ja historiasta. Konkreettista apua heiltä sain historiallisen aineiston koonnissa ja tilatarpeiden kartoittamisessa.

Haluan kiittää diplomityöni tarkastajaa Staffan Lodeniuista hyödyllisistä kommentteista ja kysymyksistä, joilla olen saanut aihekokonaisuudesta yhtenäisemmän ja vietyä työtäni eteenpäin. Lisäksi haluan kiittää Olli-Paavo Koposta ja Pekka Saatsia, joiden neuvojen avulla olen saanut selkeytettyä suunnitelmieni tyyllillistä linjaa.

Lopuksi haluan kiittää Tuomasta, joka on jaksanut kannustaa vaikeimmillakin hetkillä.

Tampereella 10.5.2010

Sini Suontausta

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	9
2. VERLAN KYLÄALUEEN KUVAUS	11
2.1 SIJAINTI	12
2.2 LUONNONYMPÄRISTÖ JA MAISEMA	13
2.2.1 <i>Topografia</i>	13
2.2.2 <i>Maisema</i>	14
2.3 KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA MUINAISMUISTOT	18
2.3.1 <i>UNESCO:n maailmanperintö</i>	18
2.3.2 <i>Muinaismuistot</i>	19
2.4 SUUNNITTELUTILANNE	20
2.5 VÄESTÖ JA ASUMINEN	20
2.6 PALVELUT JA ELINKEINOTOIMINTA	21
2.7 YHDISTYKSET JA SEURAT	21
2.8 LIIKENNE	22
3. PAIKALLISHISTORIAA	25
3.1 VARHAISHISTORIA	26
3.2 HIOKETEOLLISUUS KEHITTYY	26
3.2.1 <i>Uusi tekniikka mullistaa paperinvalmistuksen</i>	26
3.2.2 <i>Suomi nopeasti mukaan kehitykseen</i>	26
3.3 ENSIMMÄINEN PUUHIOMO VERLAAN	27
3.4 KAUPPAYHTIÖ WERLA TRÄSLIPERI OCH PAPPFABRIK SYNTYY	28
3.5 KAUPPAYHTIÖSTÄ OSAKEYHTIÖKSI	31
3.6 KISSAKOSKEN KAUTTA KYMIN OSAKEYHTIÖN HALTUUN	32
3.7 HIDAS ALASAJO JA LAKKAUTTAMINEN	32
3.8 TEHTAASTA MUSEO JA TYÖLÄISTEN ASUNNOISTA LOMAKYLÄ	33
4. KOKONAISUUNNITELMA	35
4.1 KOKONAISUUNNITELMA	36
4.1.1 <i>Saapumissuunta ja pysäköintialueet</i>	36
4.1.2 <i>Ulkoilureitin ja niiden varsille sijoittuvat toimintapaikat</i>	36
4.1.3 <i>Lisärakentaminen</i>	36
4.2 TARKEMPI TARKASTELUALUE	38
4.2.1 <i>Tiet ja pysäköintialueet</i>	38
4.2.2 <i>Olemassa olevat toiminnot</i>	40
4.2.3 <i>Uudet toiminnot</i>	40

5. OSA-ALUESUUNNITELMAT	43
5.1 LAANI	44
5.1.1 Alueen historiaa	44
5.1.2 Suunnitelma	46
5.2 KIEVARI	48
5.2.1 Rakennuksen historiaa	48
5.2.2 Suunnitelma	49
5.3 PATRUUNAN PYTINKI JA PUISTO	50
5.3.1 Rakennuksen historiaa	50
5.3.2 Suunnitelma	57
5.4 KANAVAN VARSII JA MYLLYSAARI	62
5.4.1 Alueen historiaa	62
5.4.2 Suunnitelma	63
6. LÄHTEET	67

1. JOHDANTO

Diplomityöni aiheeseen tutustuin työtehtäväni kautta Ympäristösuunnittelu Oy:ssä, joka sai UPM Kymmene Oyj:ltä toimeksiantona Verlan osayleiskaavan muutoksen ja laajennuksen laatimisen. Yleiskaavan tarkoituksena on tarkistaa vuonna 1998 hyväksyttyä Verlan osayleiskaavaa vastaamaan maailmanperintökohteelle asetettuja vaatimuksia ja mahdollisen lisärakentamisen osoittamista UNESCO-alueen ulkopuolelle sekä liikenne- ja pysäköintijärjestelmiä vastamaan nykyisiä tarpeita. Alun perin ajatuksena oli, että olisin osayleiskaavamuutosta ja -laajennusta tehnyt diplomityönä, mutta sen aikataulu venyi niin paljon, ettei työtä olisi ollut mahdollista saada valmiiksi toukokuuksi 2010.

Verlan maailmanperintökohteen hoitokunnalla oli kuitenkin takataskussa ehdottaa toinen Verlaan liittyvä projekti: tehdasmuseoalueen keskeisimmän rakennuksen patruunan pytingin uuden käyttötarkoituksen miettiminen. Innostuin aiheesta ja halusin laajentaa tarkastelua koskemaan Verlan kylän keskeisimpiä alueita, Verlan kievarirakennusta ja osayleiskaavatyössäkin mietittävänä olevia liikennejärjestelyitä ja lisärakentamista UNESCO-alueen ulkopuolella.

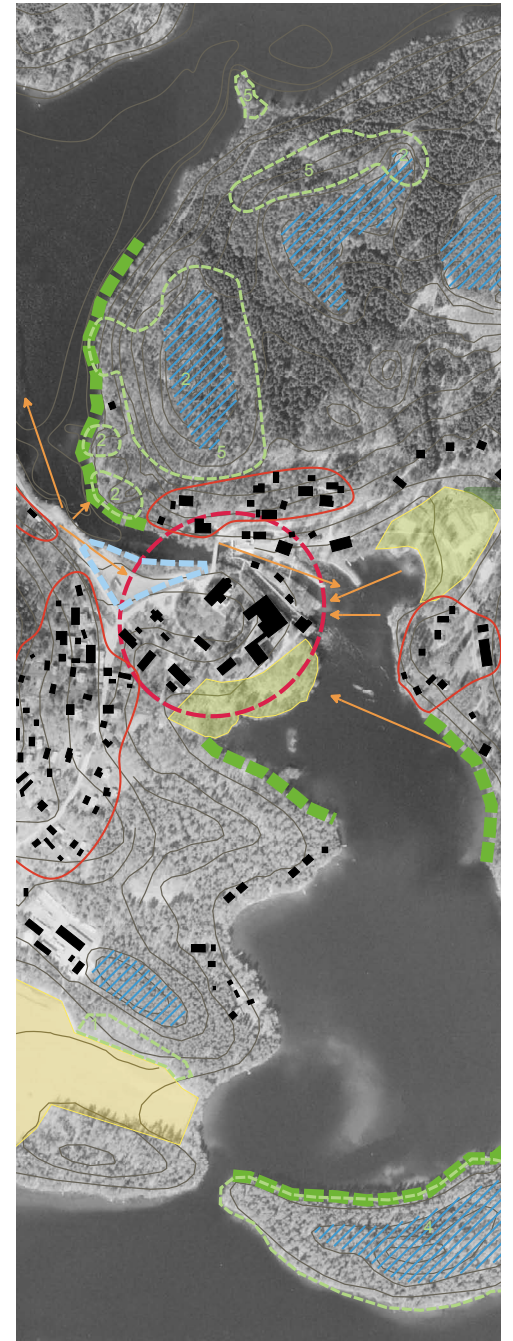
Verlan kylän keskusta sijoittuu Verlantien ja Kantokoskentien risteykseen, jossa sijaitsee tällä hetkellä maisemallisesti häiritsevän suuri ja jäsentymätön pääpysäköintialue. Risteyksen ja pysäköintialueen muodostamaa alueelle olen laatinut suunnitelman, jossa yritän saavuttaa tasapainon eri toimintojen ja niiden laajuuksien suhteen. Teiden risteyksen läheisyydessä sijaitsevat tehdasalueen puolella patruunan pytinki ja kylän puolella kievarirakennus, jotka ovat tällä hetkellä tyhjillään tai vähäisellä käytöllä. Rakennusten osalta työssäni esitän suunnittelemani mahdollisista uusista käyttötarkoituksista. Patruunan pytingin suunnittelua olen tehnyt yhteistyössä Verlan tehdasmuseon intendentin Tarja Antikaisen ja kiinteistömestarin Ville Majurin kanssa.

Kokonaisuuden kannalta työssäni olen tutkinut Verlassa ongelmaksikin nousseen sisääntuloliikenteen suuntaa sekä paikoitusalueiden määrää ja sijainteja. Lisäksi olen selvittänyt museoalueen ja kyläkeskustan saavutettavuutta kevyen liikenteen kannalta, jotta syntyy tarkoituksen mukaiset ja viihtyisät yhteydet kylän eri osien välille, uusille pysäköintialueille ja ulkoilureittiverkostoihin.

Verlan osayleiskaavamuutoksen ja -laajennuksen suunnittelussa esille nousseeseen kysymykseen uudisrakentamisen määrästä ja sen sijoittamisesta, esitän diplomityössäni yhden ratkaisumallin ja pohdin minkälainen uudisrakentaminen saattaisi parantaa kylän elin- ja vetovoimaisuutta.

2. VERLAN KYLÄALUEEN KUVAUS

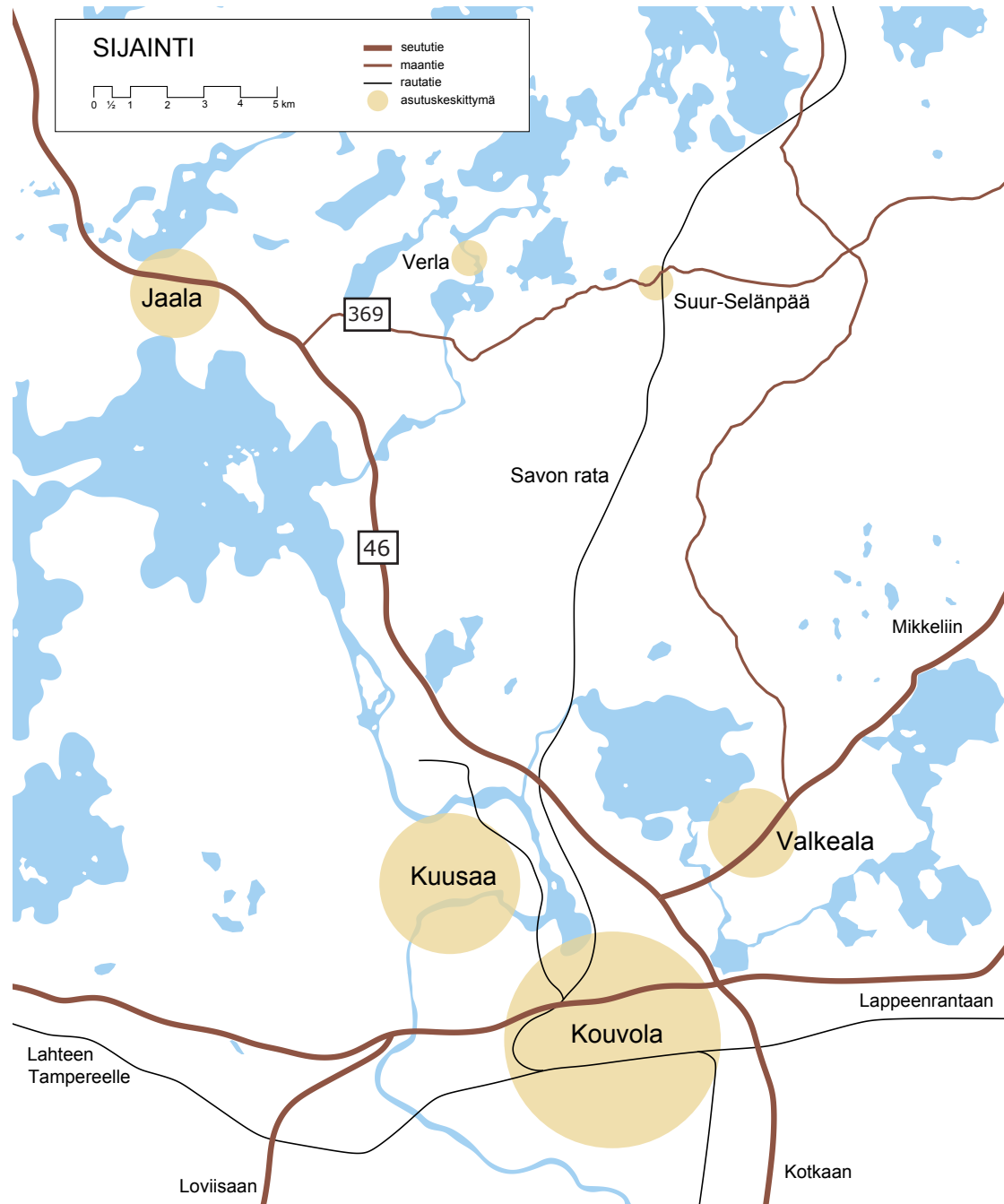

2.1 SIJAINTI

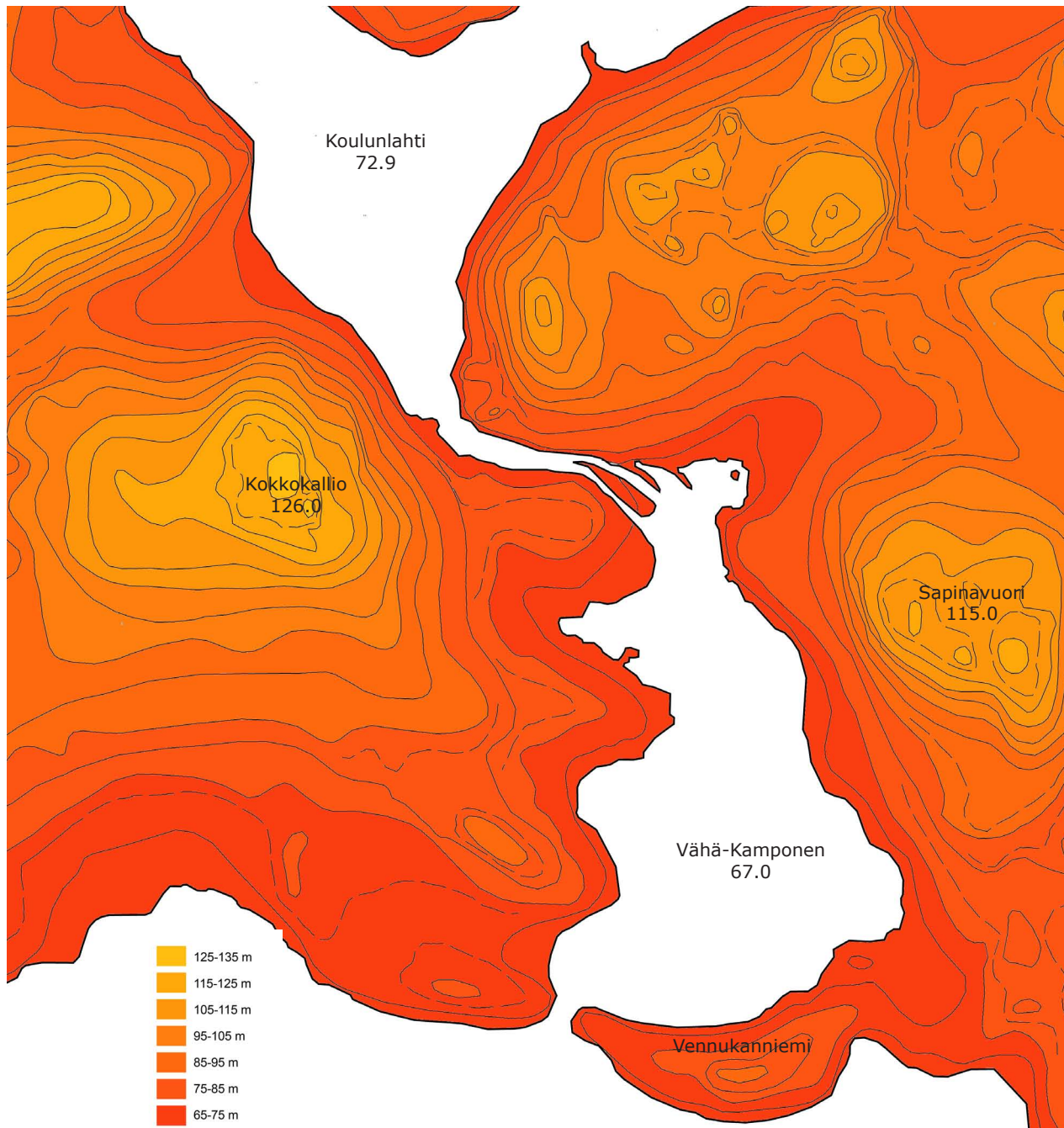
Verlan kyläalue sijaitsee entisten Jaalan ja Valkealan kuntien rajalla Pohjois-Kymenlaaksossa noin 30 kilometrin päässä Kouvolan keskustasta. Jaala ja Valkeala liittyivät Kouvolaan vuoden 2009 alussa. Tekstissäni käytän kuitenkin näitä nimiä kuvaamaan Verlan kylän eri osia, sillä varsinainen tehdasalue on Jaalan puolella, mutta osa tehtaan työntekijöistä asui Valkealan puolella.

Tärkeimmät lähestymissuunnat Verlaan ovat Kouvolan ja Jaalan suunnista, valtatie 46 ja maantien 369 kautta. Lähin rautatieasema sijaitsee Kouvolaan. Vuonna 1889 avattu Savon rata Kouvolaan tosin kulkee noin 7,5 km päässä Verlasta. Lähintä Selänpään asemaa käytettiin Verlasta pahvin ja massan toimittamiseen tehtaan toimintakautena (Ahvenisto 2008, 187).

Savon rata seurailee osittain Mäntyharjun järvireittiä, joka oli pitkään tärkeä uittoväylä. (Niinikoski 2006, 10)

Kuva 1. Sijaintikartta.

2.2 LUONNONYMPÄRISTÖ JA MAISEMA

2.2.1 Topografia

Verlan topografian selkärankana on jääkauden muovaama kallioperä, joka tällä alueella edustaa Kaakkois-Suomelle tyypillistä rapakivigraniittia. Korkeimpina kallioselänteinä alueelta erottuu Kokkokallio (+126.0 m) ja Sapiinavuori (+115.0 m). Kallioselänteiden välissä mutkittelee kapea vesistö, jonka koskisuuden, Verlan kosken, äärelle Verlan teollisuuskylä on syntynyt. Verlan kosken pudotus on lähes 6 metriä.

Mannerjätikön kuljettamat irtonaiset maalajit peittävät ohuehkona kerroksena hyvin vaihtelevan muotoiset kalliorinteet. Kallioiden laet ovat huuhtoutuneet paljaksi. Vennukanniemi on mannerjätikön aikaansaama reunamuodostuma ja osa Salpausselän harjujen sarjaa. Lämpäisevät kivennäismaat ovat alueella vallitsevia maalajeja kuten Järvi-Suomessa yleensä. Alavimmilla rinteillä, rannoilla ja painanteissa esiintyy savi- ja hietamaata. Viljelykelpoista maata on kylän eteläpuolella. Nämä järvenrantapellot ovat olleet yhtäjaksoisessa viljelykäytössä ainakin 1800-luvun alusta lähtien. (Verlan osayleiskaavan selostus)

Kuva 2. Verlan topografia.

2.2.2 Maisema

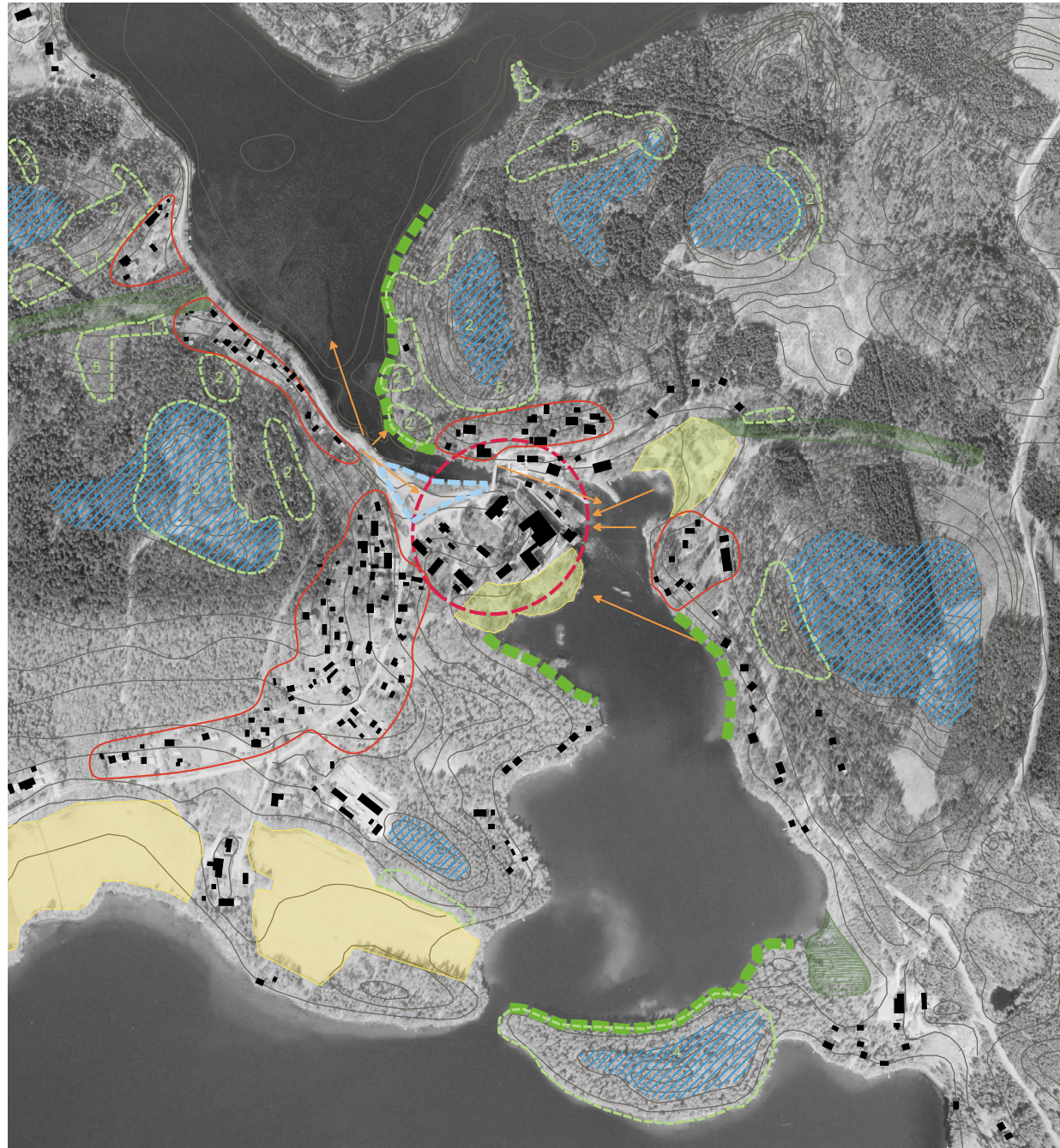
Verlan keskeisintä paikkaa kosken ääressä hallitsee tehdasalue ja sen komea arkkitehtuuri, joka näkyy vesistöjen yli pitkälle kaakkoon entiseen saapumissuuntaan. Verlan kyläasutus levittäytyy tehdasalueen ympärille kulkureittien varsille. Tätä rakennettua ympäristöä kehystävät korkeat metsäiset mäet.

Verlan luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaat elinympäristöt sijoittuvat asutuksen ulkopuolelle metsäisille alueille.

Maisemalliseksi häiriötekijäksi nousee nykyinen kylän keskustaa hallitseva avoin pysäköintialue tehdasmuseon luoteispuolella. Alue sijaitsee maanteiden risteyskohdassa ja siitä johtuen opasteiden, kylttien ja ilmajohtojen määrä on suuri.

MAISEMA-ANALYYSI

- Verlan tehdasalue ja koski
- Rakennushistoriallisesti arvokas kyläalue
- Selänne
- Painanne
- Tärkeä näkymä
- Tärkeä maisematilaa rajaava reunavyöhyke
- Kulttuurihistoriallisesti arvokas pelto
- Muut arvokkaat avoimet maisematilat
- Maisemallinen häiriötekijä
- Arvokkaat elinympäristöt
 - 1) Lehtolaikku
 - 2) Kallio ja jyrkäne
 - 3) Noron varsi
 - 4) Maisemallisesti arvokas harjumuodostelma
 - 5) Muu arvokas elinympäristö

Kuva 3 ylhäällä vasemmalla. Näkymä pohjoisesta Kantokoskentieltä kohti kylän keskustaa ja paikoitusalueetta. Maisemaa hallitsevat tasausten johdosta noussut tie ja laaja sorapintainen pysäköintialue sekä ilmassa risteilevät sähkölinjat.

Kuva 4 ylhäällä oikealla. Verlantien ja Kantokoskentien risteuksen kylttimeri.

Kuva 5 alhaalla. Näkymä Verlan kyläkaupan edustalta Verlantien ja Kantokoskentien risteykseen. Tiealue on levinnyt epämääräiseksi ja risteysalueen tienpinta on noussut maisemassa liian korkealla ja hallitsevaksi.

Kuva 6 ylhäällä vasemmalla. Näkymä Vennukanniemeltä tehtaalle. Tehdasrakennukset näkyvät Vähä-Kamposen yli pitkälle Valkealan puolelle.

Kuva 7 ylhäällä oikealla. Näkymä tehtaalle Verlantieltä Valkealan puolelta. Tehdasalue pilkottelee tielle useammasta kohdasta harvennushakkuiden johdosta.

Kuva 8 alhaalla. Näkymä Verlankosken ylittävän sillan kupeesta Valkealan puolelta. Hallitsevin elementti maisemassa on korkealle kohoava isännöitsijän asunto, patruunan pytinki.

Kuva 9 ylhäällä vasemmalla. Näkymä Verlan kyläkaupan kulmalta rinteeseen.

Kuva 10 ylhäällä keskellä. Näkymä Jaalan puolen rinteiden yläosasta kyläkeskustan suuntaan.

Kuva 11 ylhäällä oikealla. Verlantien varressa melkein kyläkauppaa vastapäätä sijaitsee tyyllisesti muusta rakennuskannasta poikkeava funktionalismia edustava vanha kaupparakennus.

Kuva 12 alhaalla. Näkymä Verlankosken alajuoksulta Valkealan puolelta.

2.3 KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA MUINAISMUISTOT

Verlan tehdas on ainutlaatuinen 1900-luvun vaihteen teollisuusmiljö. Puuhiomo ja pahvitehdas muodostavat eheän kokonaisuuden Suomen metsäteollisuuden varhaisvuosilta. Teollisuusympäristöön kuuluvat myös vanhat työväen asuntoalueet kosken molemmin puolin. Verla on hyväksytty Unescon maailmanperintökohteeksi vuonna 1996.

2.3.1 UNESCO:n maailmanperintö

Yleissopimus

Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi on UNESCO:n vuonna 1972 hyväksymä kansainvälinen sopimus. Maailmanperintösopimuksen tavoitteena on kansojen välisen yhteistyön avulla osoittaa ja turvata maailman keskeisten kulttuuriperintökohteiden arvot ja säilyminen. Vuoden 2009 huhtikuuhun mennessä sopimukseen oli liittynyt 186 valtiota. Suomi ratifioi sopimuksen 1987. (Unescon Maailmanperintö)

Maailmanperintökohteet

Maailmanperintöluetteluun pääseminen edellyttää kulttuuriperintökohteelta, että se on inhimillisen luovuuden mestariteos tai poikkeuksellisen merkittävä todiste olemassa olevasta tai jo hävinneestä kulttuurista. Kohde voi olla merkittävää historiallista

Kuva 13. UNESCO-alueen rajaus ja sen suojavyöhyke sekä Verlan muinaismuistot.

aikakautta edustava rakennustyyppi tai kuvastaa tietyn kulttuurin perinteistä asutusta. Se voi myös liittyä tapahtumiin, eläviin perinteisiin, aatteisiin, uskontoihin ja uskomuksiin tai taiteellisiin ja kirjallisiin teoksiin. Luonnonperintökohde voi kertoa maapallon historian tärkeästä kehitysvaiheesta tai olla esimerkki käynnissä olevasta ekologisesta tai biologisesta muutoksesta. Se voi edustaa poikkeuksellisen kaunista maisemaa tai olla uhanalaisen eläinlajin tyysija. (Kansainvälisiä sopimuksia)

Maailmanperintöluettelossa oli vuoden 2010 maaliskuussa 890 kohdetta: niistä 689 on kulttuuriperintökohdetta, 176 luonnonperintökohdetta ja 25 yhdistettyä kohdetta. Luettelossa ovat mm. Egyptin pyramidit, Taj Mahal, Kiinan muuri ja Grand Canyon. Suomessa maailmanperintökohteita on tällä hetkellä seitsemän: Suomenlinna, Vanha Rauma, Petäjäveden vanha kirkko, Verlan puuhiomo ja pahvitehdas, Sammallahdenmäki, Struven ketju ja Merenkurkun saaristo. (World Heritage)

Maailmanperintökohteen vaaliminen

Yleissopimus velvoittaa sopimuksen tehnyttä valtiota huolehtimaan alueellaan sijaitsevan kulttuuri- ja luonnonperinnön määrittämisestä, suojelemisesta, säilyttämisestä, esittelemisestä sekä tuleville sukupolville välittämisestä (Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta). Suomessa opetusministeriö on allekirjoittanut yleissopimuksen, jonka alaisena Museovirasto vastaa operatiivisesti kulttuuriperintöä koskevissa asioissa. Verlassa toimii hoitokunta, johon kuuluu niin maanomistaja-, asiantuntija- kuin viranomaistahoja. Verlan hoitokunta vastaa mm. alueen suojelutoimenpiteistä, maisemahoidosta ja kehittää tehdasta maailmanperintökohteen arvon mukaisesti.

Verlan puuhiomo ja pahvitehdas ympäristöineen on suojeltu rakennussuojelulain nojalla vuonna 1992. Vuonna 2009 Verlan hoitokunta on laittanut vireille hakemuksen muiden maailmanperintökohderajaukseen sisältyvien rakennusten suojelemisesta rakennussuojelulla. Lisäksi Verlan osayleiskaavan muutoksella ja laajenuksella on tavoitteena lisätä kulttuurihistoriallista suojelua ja osoittaa alueen kehittämisen suuntaviivat.

2.3.2 Muinaismuistot

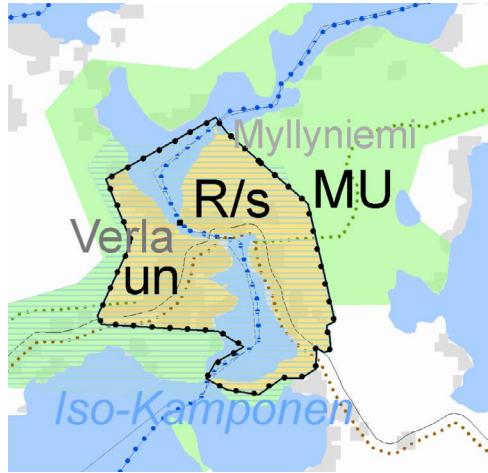
Verlan tehtaan pohjoispuolella Verlankosken yläjuoksulla on n. 7000 vuotta vanha esihistoriallinen kalliomaalaus. Pystysuoraan kallioseinä on maalattu hirviä ja ihmisiä. Lisäksi kyläalueen eteläpuolella pellon laidalla sijaitsee rökkiökohte. Rökkiöt ovat todennäköisesti historiallisen ajan viljelyrökkiöitä, mutta esihistoriallisen ajan hautarökkiötulkintaakaan ei voi täysin sulkea pois.

Kuvat 14 ja 15 ylhäällä. UNESCO:n ja maailmanperintö-kohteen logot.

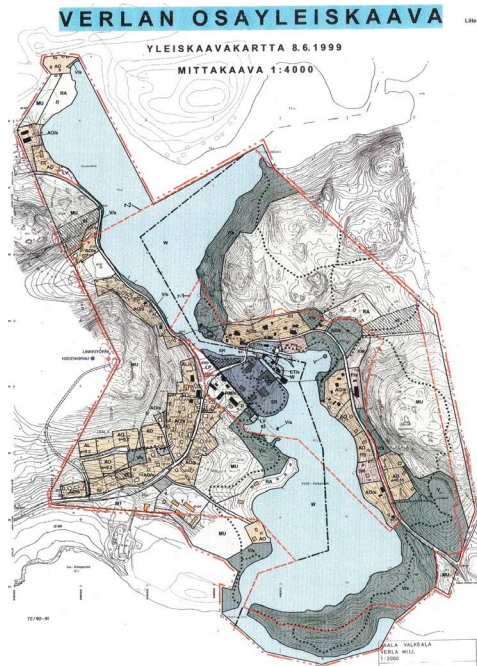
Kuva 16 ja 17. Verlan kalliomaalaus.

Kuva 18. Ote Kymenlaakson maakuntakaavan vaihekaavasta maaseutu ja luonto.

Kuva 19. Verlan voimassa oleva osayleiskaava.

2.4 SUUNNITTELUTILANNE

Verla kuuluu Kymenlaakson seutukaavan alueeseen, jonka ympäristöministeriö on vahvistanut vuonna 2001. Siinä Verlan kyläalue on osoitettu Atsr -merkinnällä, jolla on säilytettäviä vähintään valtakunnallisesti arvokkaita rakennuskulttuurikohteita. Tehdasalueella on SR -merkintä: rakennuslain 135 §:n tai rakennussuojelulain mukaan suojeltava alue. Koko kyläkeskus lähialueineen on merkitty arvokkaaksi maisema-alueeksi (ma).

Verlan alue sisältyy Kymenlaakson maakuntakaavan maaseutua ja luontoa käsittelevään vaihekaavaan. Maakuntakaava, maaseutu ja luonto on hyväksytty maakuntavaltuustossa 8.6.2009 ja alistettu ympäristöministeriön vahvistettavaksi. Maakuntakaavaehdotuksessa Verlan kyläalue on merkitty loma- ja matkailualueeksi, jolla on säilytettäviä, vähintään maakunnallisesti merkittäviä rakennuskulttuurikohteita. Vanha tehdasalue on merkitty UNESCO:n maailmanperintökohteeksi. Sekä kylä- että tehdasalue on esitetty maakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeäksi alueeksi. Tehdasalueen pohjoispuolella sijaitsevat vanhat kalliomaalaukset on merkitty muinaismuistokohteeksi. Alueen halki kulkevat yhdystie sekä pyöräily-, patikointi- ja melontareitit.

Suunnittelualueella on voimassa 8.6.1999 päivätty Verlan osayleiskaava, joka on vahvistettu Kaakkois-Suomen ympäristökeskuksessa 26.1.2001. Osayleiskaavaa täydentää rakentamistapaohje 15.3.1999 ja maisemahoitosuunnitelma 30.12.1998. Verlan osayleiskaavan laajennus ja muutos on laitettu vireille 3.6.2009 ja kaavaluonnos on arvioitu valmistuvan loppu kesästä 2010.

2.5 VÄESTÖ JA ASUMINEN

Verlassa tehdastoiminnan nopean kasvun johdosta alkuun tehtaalla työntekijöille ei ollut tarjolla asuntoja. Tilanne parani 1890-luvun alussa tehtaalla rakennuttaessa työläiskasarmien ja koulurakennuksen, jossa oli myös asuntoja. Lisäksi työläiset rakensivat omia asuinmökkejään tehtaalla lähetyville. Vuonna 1896 tehdas osti Valkealan puoleisen rannan ja alkoi vähitellen hankkia alueella sijaitsevia rakennuksia omistukseensa. Siten tehtaalla asuntotarjonta työntekijöilleen lisääntyi. (Ahvenisto 2008, 66-67,71) Tehtaalla toiminnan aikana 1900 -luvulla koko Verlan asukasmäärästä suurempi osa asui Jaalan puolella, vaikka tehtaalla työntekijöiden asuminen jakautui varsin tasaisesti puoliksi. Valkealan puolen tehtaalla asunnot on hiomon lakkauttamisen jälkeen tyhjennetty ja niiden asukkaat lähteneet kuka minnekin, kun taas Jaalan puolen asukkaista moni on jäänyt omaan taloonsa asumaan. (Ahvenisto 2008, 94)

Tänä päivänä Valkealan puolen asuintaloja vuokrataan matkailijoille tehdasmuseon ja UPM-Kymmene Oyj:n toimesta. Varsinaista kyläasutusta on Jaalan puolen omakotitaloissa, joista suurinta osaa kuitenkin käytetään vain loma-asuntona. Verlan kylässä on vakituisia asukkaita vajaa 30 henkilöä vuonna 2010.

2.6 PALVELUT JA ELINKEINOTOIMINTA

Alueen keskeisin ja suurin palvelu on tehdasmuseo. Sen alueella toimii myös useampi käsityöläisputiikki ja näyttelytiloja. Museoalueelta käsin hoidetaan lisäksi lomamökkien vuokrausta. Museoalueen läheisyydessä Jaalan puolella sijaitsee Verlan kyläkauppa, joka on avoinna kesäisin. Vähän syrjemmällä Verlan keskustasta Jaalan puolella on Verlan saha ja Valkealan puolella juuri kunnostuksen alla oleva seuratalo. Lisäksi alueella toimii muutamia maa- ja metsätalousyrittäjiä.

2.7 YHDISTYKSET JA SEURAT

Verlassa toimii kolme vireää seuraa: Verlan seudun kyläyhdistys, Verlan ruukkikyläyhdistys ja urheiluseura Verlan Kiri ry. Seuratalon kunnostus yhdistyskäyttöön on aloitettu Verlanseudun kyläyhdistyksen

Kuva 20. Verlan kyläkauppa

Kuva 21. Verlan kyläalueen palvelut.

toimesta ja mukana hankkeessa on Verlan Kiri ry. Seuratalon kunnostus valmistuu vuoden 2010 loppuun mennessä. Verlan seudun kyläyhdistyksen johdosta on tehty myös Verlan kyläsuunnitelma vuonna 2005, ja sitä on päivitetty vuosina 2006-2009.

2.8 LIIKENNE

Maantie 14570 (Verlantie) kulkee Verlan halki ylittäen Verlan kosken. Verlan kylän keskustasta siitä haarautuu maantie 14569 (Kantokoskentie). Opastus ja ajo Verlan tehdasmuseolle tapahtuu nykyisin kylän länsipuolelta maantietä 14570 pitkin.

Useammalle ainoa tapa päästä Verlaan tai Verlasta muualle on oma auto, taksi tai järjestetty ryhmäkuljetus, sillä Verlaan kulkee linja-auto ainoastaan tiistaisin. Verlan heikko julkinen liikenne vaikuttaa suuresti autottomien kyläläisten elämään sekä autottomien turistiryhmien, kuten monien ulkomaalaisten turistien, museoalueelle pääsemiseen.

Verlassa ei ole kevyen liikenteen väyliä. Ulkoilu- ja luontopolkuina alueella toimii Jaalan puolella Kokkokallion luontopolku ja Valkealan puolella Verlan metsätietopolku. Kokkokalliolla on myös yksi Kymenlaakson suurimmista hiidenkirnuista. Kummallakin poluilla on hyvät opasteet.

Kuva 22. Verlan liikenne- ja virkistysreitit.

23

25

24

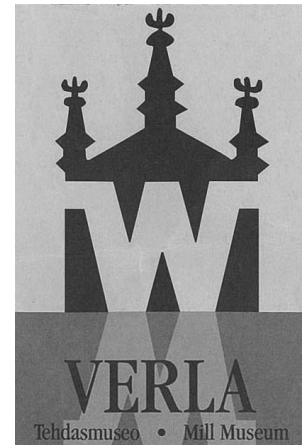
27

26

27

27

28

Kuva 23. Kokkokallion luontopolun lähtökohta nykyisen pysäköintialueen laidalta.

Kuva 24. Metsätietopolun lähtökohta Valkelan puolella.

Kuva 25. Hiidenkirnu Kokkokalliolla.

Kuva 26. Verlan sahan tienristeys, jossa on myös kylälaisten kierrätyspiste.

Kuva 27. Verlan tehdasrakennus ja tehdasmuseon pääsylippu.

Kuva 28. Kunnostuksen alla oleva seurantalo Valkealan puolelta.

Kuva 29. Kyläkaupan naapurissa sijaitsee kievarirakennus, jonka toiminta on ollut katkolla.

n. 7000 vuotta vanha
esihistoriallinen kalliomaalaus
edustaa Suomen kalliotaiteen
vanhinta vaihetta.

VARHAISHISTORIA

1681

Verlan nimi mainitaan
ensimmäisen kerran
tuomiokirjoissa muodossa
Wärla niemen maa.

1743-1812

Verlankoskessa oli Venäjän
valtakunnan raja.
Turun rauhassa rajalinja
määrättiin kulkemaan
Kymijoen vesistön läntistä
haaraa myöten.

1841

Friedrich G. Keller patentoi
käsikäyttöisen puuhioketta
valmistavan hiomakoneen.

1846

Heinrich Voelter kehitti
ensimmäisen tehdaskäytössä
käyttökelpoisen hiomakoneen.

1859

Achates Thuneberg perusti
ensimmäisen suomalaisen
kokeiluluonteisen puuhiomon
Kintereenkosken Viipurin
maalaiskuntaan.

1840-1870

3.1 VARHAISHISTORIA

Verla on ollut ennen teollista kauttaan raja-alueena, ja sen vesireittiä on hyödynnetty läpikulkuun ja kuljetukseen, vaikka siellä ei ole juuri asuttu. Kymijoessa kulki aikoinaan jo Hämeen ja Viipurin linnaläänien raja. Itsenäisen Valkealan synnystä lähtien (1640) on koskessa kulkenut myös kunnanraja. Suurin muutos rajaoloissa tapahtui 1700-luvulla, kun hävityn hattujen sodan (1741-1743) jälkeen valtakunnan raja siirtyi Kymijokeen, mikä tarkoitti Valkealan jäämistä Venäjän puolelle. Nykyinen Verlan alue jakautui siis kahtia toisen puolen kuuluessa Ruotsin, toisen Venäjän valtakuntaan. Tällöin Verlankosken niskalla on ollut kahlaamo, jonka kautta kulki ratsutie Ruotsista Venäjän puolelle. Valtakunnan raja säilyi muuttumattomana Suomen sotaan (1808-1809) asti, minkä jälkeen vuoden 1812 alusta Verlankoskeen jäi kulkemaan Uudenmaan ja Viipurin lääninraja.

3.2 HIOKETEOLLISUUS KEHITTYY

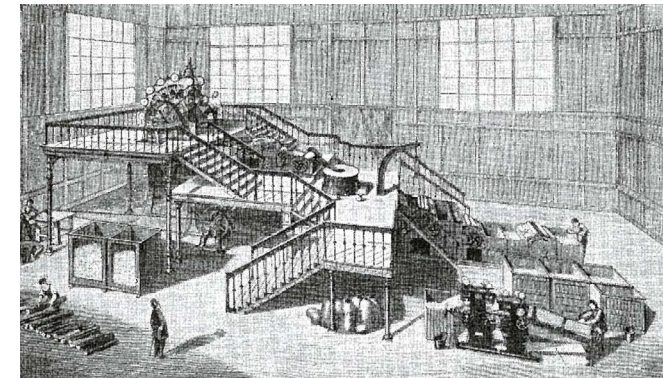
3.2.1 Uusi tekniikka mullistaa paperinvalmistuksen

Paperikoneiden kehityttyä 1800-luvun alkupuolella paperi muuttui yleishyödykkeeksi ja sen raaka-aineesta lumpusta tuli huutava pula. Saksassa 1840-luvulla kehitettiin menetelmä valmistaa puusta kelvollista kuituainetta, puuhioketta. Friedrich G. Keller patentoi tähän menetelmään perustuvan hiomakoneen vuonna 1841.

Keksinnön oikeudet osti 1846 saksalainen Heinrich Voelter, joka kehitti menetelmää edelleen. Ensimmäinen kaupallinen puuhiomakone esiteltiin Pariisin maailmannäyttelyssä 1855. Tämän jälkeen parissakymmenessä vuodessa Voelter-tyypin hiomakoneet saivat markkinoilla tukevan jalansijan. (Verla arkkitehtipiskelijöiden harjoitustyönä 1998, 10)

3.2.2 Suomi nopeasti mukaan kehitykseen

Ensimmäisen suomalaisen kokeiluluonteisen puuhiomon perusti Achates Thuneberg Viipurin maalaiskuntaan Kintereenkosken vuonna 1859. Suomalaisen hiokeprosessin kehittäjänä ja tienraivaajana pidetään kuitenkin vuori-insinööri Fredrik Idestamia. Hän teki opintomatkoja 1860-luvulla Harziin, josta hän toi hiomisen taidon Tampereelle. Tammerkosken (1865) ja Nokianvirran (1868) hiomoillaan Idestam muodosti perustan hiokeollisuuden vakituiselle toiminnalle Suomessa. Tammerkosken ja Nokianvirran hiomot saivat uuden tekniikan ja talouden korkeasuhdanteen ansiosta

Kuva 30. Voelter-Voith -hiomo Pariisin maailmannäyttelyssä 1855. (Verla arkkitehtipiskelijöiden harjoitustyönä)

nopeasti seuraajia. Mäntässä käynnistyi hiomo vuonna 1869 ja Kyröskoskella vuonna 1871. Tammerkosken yläputouksen tuntumaan sekä Valkeakoskelle rakennettiin hiomot vuonna 1872. (Verla arkkitehtipiskelijöiden harjoitustyönä 1998, 10)

Suomessa hiomöjen toiseksi valta-alueeksi muodostui Kymenlaakso runsaine metsävaroineen, hyvine uittoreitteineen, mittavien koskivoimien ja uuden Riihimäki-Pietari -rautatien ansiosta. Ensimmäisenä toimintansa aloittivat vuonna 1872 Inkeröisten puuhiomo Anjalankosken äärellä ja Verlan pieni puuhiomo Verlan kosken rannalla, Mäntyharjun reitin alajuoksulla. Seuraavana vuonna käynnistyi puuhiomo Kuusankosken Myllysaaressa, vuonna 1874 Kuusankosken itärannalla ja vuonna 1875 Viipurin Rakkolanjoen varrella. (Niinikoski 2001, 9)

Suomen ensimmäinen puuhiomöiden rakennusaalto päättyi 1870-luvun puolivälissä, kun Preussin-Ranskan sodan (1870-1871) jälkeinen nousukausi vaihtui pitkään lamaan (Ahvenisto 2008, 63). Teollisuuden olojen parannuttua 1880-luvun puolella tapahtui hiomöjen uusi tuleminen (Verla arkkitehtipiskelijöiden harjoitustyönä 1998, 10).

3.3 ENSIMMÄINEN PUUHIOMO VERLAAN

Suomessa elettiin puuhiomäteollisuuden virkeää alkukautta 1870-luvulla alussa: vuonna 1875 oli toiminnassa jo 12 hiomöä. Näistä pienin oli insinööri Hugo Neumanin (1847-1906) perustama puuhiomo Verlan koskessa. Valmistuttuaan Zurichin teknillisestä korkeakoulusta oululaissyntyinen Neuman palasi takaisin Suomeen ja sai paikan Riihimäki-Pietari -rautatietöyömaalta. Sveitsissä Neuman oli perehtynyt uuteen puuhiomöalaan ja kun hänelle tarjoutui mahdollisuus Verlan kosken länsirannalta neljän talon omistaman kotitarvemyllyn ja koskiosuuden ostoon, hän päätti kokeilla onneaan ja perustaa hiomö. (Verla arkkitehtipiskelijöiden harjoitustyönä 1998, 22)

Syksyllä 1871 vain 24-vuotias Neuman muutti Verlaan ja alkoi laajentaa myllyä hiomöksi. Hän hankki 110-hevosvoiman vesiturbiinin, 50-hevosvoiman hiomäkoneen sekä joitain apukoneita. Hiomo käynnistyi vuonna 1872 ja se työllisti 10-12 henkilöä. Valmis puumassa myytiin pääasiassa Venäjälle. Verlasta puumassan kuljetus ostajille tuotti suuria vaikeuksia, sillä lähin rautatieasema oli Kausala, jonne tuli matkaa lähes 40 kilometriä. Tietävästi kesäisin massapaalit kuljetettiin tätä käyttötarkoitusta varten rakennetuilla pitkillä veneillä lähelle asemaa. Talvisaikaan massat rahdattiin hevoskyydillä Valkealan kirkon kautta Utin asemalle. (Niinikoski 2001, 9-11)

Tehtaan vähäinen tuotanto, vaikeat kuljetusolosuhteet sekä lopulta hiökkeen ja paperin hintöjen romahdus Venäjällä aiheuttivat sen, että Neuman joutui luopumaan yrityksestään jo keväällä 1874. Hän palasi rautateiden palvelukseen Turku -Tampere -ratatyömaalle. Verlan hiomorakennukset tuhoutuivat tulipalossa täysin vuonna 1876. Näin Neumanin hiomö toiminta loppui vähin äänin, eikä siitä ole säilynyt ainuttakaan piirrosta tai kuvaa. (Niinikoski 2001, 11)

1871-1881

1865

Fredrik Idestam perustaa Tammerkosken hiomö ja kolme vuotta myöhemmin Nokianvirran hiomö.

1871

Hugo Neuman muuttaa Verlaan ja laajentaa myllyn hiomöksi.

1872

Hiomö toiminta käynnistyi

1874

Vastoinkäymisten johdosta Neuman luopuu yrityksestä ja palaa rautateiden palvelukseen.

1875

Suomessa toimii jo 12 puuhiomöä.

1876

Hiomo tuhoutuu täysin tulipalossa.

1881

Neuman myy myllytontin Kuusankosken paperimestarille Gottlieb Kreidlille.

1882-1905

1882
Uuden hiomon ensimmäiset
rakennukset valmistuvat:
puurakenteiset kuivaamo ja
tehdassali

1883
Verlan puuhiomolle
myönnetään toimintalupa.

1884
Isännöitsijän asuintalo palaa.

1885
Uusi isännöitsijän
asuinrakennus, patruunan
pytinki, valmistuu.

1889
Savon rata valmistuu.

1889
Ensimmäinen sähkölamppu
sytetetään Verlassa.

3.4 KAUPPAYHTIÖ WERLA TRÄSLIPERI OCH PAPPFABRIK SYNTYY

Verlankosken edulliset olosuhteet puuhiomolle takasivat uuden toiminnan syntymisen alueelle. Vuonna 1881 Kuusankosken tehtaan itävaltalaisyntyinen paperimestari Gottlieb Kreidl (1850-1908) osti Neumanilta Verlan myllytontin koskiosuuksineen sekä tulipalossa vaurioituneet koneistot.

Kreidl rakennutti Verlaan uuden puuhiomon Verlankosken alapuolelle sekä kuivaamon sen läheisyyteen. Molemmat rakennukset olivat kaksikerroksisia ja ne tehtiin ajan käytännön mukaan hirrestä. Puuhiomo ja kuivaamo yhdistettiin toisiinsa puusillalla. Puuhiomo aloitti toimintansa syyskesällä 1882. Puuhiomon lisäksi Verlaan rakennettiin myös pahvitehdas, joka valmistui lokakuussa 1882. Saman vuoden syksynä perustettiin Viipurissa avoin kauppayhtiö Werla Träsliperi och Pappfabrik ja sen yhtiömiehiksi tulivat Kreidlin lisäksi viipurilainen konsuli Wilhelm Dippell ja saksalainen insinööri Louis Hänel. Peruspääoma jaettiin tasan yhtiön perustajien kesken. (Niinikoski 2001, 13, 17)

Verlan puuhiomolle myönnettiin toimilupa helmikuussa 1883. Hiomon isännöitsijäksi ryhtyi insinööri Kreidl, joka muutti vaimonsa kanssa asumaan Verlaan vaatimattomaan talousrakennuksista koottuun taloon. Tämä rakennus paloi 1884 ja sen tilalle rakennettiin näyttävä kartanotyylinen päärakennus, patruunan pytinki, seuraavana vuonna. (Niinikoski 2001, 13-14) Rakennuksen suunnitteli konsuli Dippellin veli, viipurilainen arkkitehti Eduard Dippell. Rakennukseen sijoittuivat tehtaankonttori ja isännöitsijän asunto. Patruunan pytinkiin tehtiin tornimainen laajennusosa 1898, johon sijoitettiin tehtaan konttori ja toiseen kerrokseen vierashuoneet. (Niinikoski 2001, 36)

Kuva 31. Verlaan 1882 rakennettu toinen tehdas. Vasemmalla pahviarkkien kuivaamo ja oikealla puuhiomo- ja pahvitehdasrakennus. (Verlan tehdasmuseon kuva-arkisto, Kuusankoski)

Kuva 33. Verlan ruukkikylä 1880-luvun lopulta. Etualalla 17-huoneinen työläiskasarmi ja sen takana tehtaan isännöitsijän asunto. Vasemmalla Verlankoski myllyineen. (Verlan tehdasmuseon kuva-arkisto, Kuusankoski)

3.5 KAUPPAYHTIÖSTÄ OSAKEYHTIÖKSI

Avoimesta kauppayhtiöstä muodostui osakeyhtiö Ab Werla Träsliperi och Pappfabrik vuonna 1906, koska osakeyhtiö oli joustavampi niin omistuksen kuin hallinnonkin muutosten suhteen. Osakkeen omistajiksi tuli Wilhelm Dippell, Louis Hänel, Gottlieb Kreidl ja Eduard Dippell. Wilhelm Dippell kuoli melkein heti osakeyhtiön perustamisen jälkeen ja hänen osakkeensa siirtyivät veljelleen Eduard Dippellille, josta tuli yhtiön suurin osakas. Tehtaan patruunana toiminut Kreidl kuoli vuonna 1908, jonka jälkeen tehtaan johtajiksi tulleet olivat palkollisia ja yhtiön omistajuus ja isännöitsijyys ei enää yhdistynyt samaan henkilöön. Kreidlin tilalle isännöitsijäksi tuli Hjalmar Andersin vuonna 1909. Hän oli aikaisemmin työskennellyt Kymin Osakeyhtiön palveluksessa. Verlaa hän hoiti aina vuoteen 1921, jolloin Oy Kissankoski Ab osti yhtiön kaikki osakkeet.

Werla Träsliperi och Pappfabrik -osakeyhtiön aikana ei juurikaan tehty uusia hankintoja ennen yhtiön myyntiä Oy Kissankoski Ab:lle. (Verla arkkitehtipiskelijöiden harjoitustyönä 1998, 28)

Kuva 34. Maisemakuva 1920-luvun puolivälistä. Oikealla näkyy 1922 valmistunut uusi uittoura. (Verlan tehdasmuseon kuva-arkisto, Kuusankoski)

1906-1919

1906
Kauppayhtiöstä muodostui osakeyhtiö.

1906
Pääosakas Wilhelm Dippell kuolee.

1908
Osakkaana ja isännöitsijänä toiminut Gottlieb Kreidl kuolee.

1909
Hjalmar Andersin aloittaa isännöitsijänä.

1920-1951

1920
Werla Träsliperi och
Pappfabrik -osakeyhtiö
myydään Oy Kissankoski
Ab:lle.

1922
Oy Kissankoski Ab ja Verlan
tehdas siirtyvät Kymin
Osakeyhtiölle.

1922-27
Uudistuksia tehtaaseen
modernisoimiseksi ja
vesivoiman käytön
laajentamiseksi.

1929
Puuhiomon siipirakennus
valmistuu.

1933
Osakeyhtiö sulautetaan
Kymin Osakeyhtiöön.

3.6 KISSAKOSKEN KAUTTA KYMIN OSAKEYHTIÖN HALTUUN

Tehdaskauppojen johdosta Andersin erosi ja hänen teknillisestä apulaisesta Rafael Breitensteinista tuli tehtaaseen uusi isännöitsijä. Kaksi vuotta sen jälkeen, kun Oy Kissankoski Ab oli ostanut Verlan, se siirtyi Kymin Osakeyhtiön haltuun. Omistajavaihdoksen johdosta Rafael Breitenstein muutti Tampereelle ja osti Näsijärven Pahvitehtaan siirtyen johtamaan sitä. Isännöitsijäksi tuli hänen veljensä Bruno Breitenstein, joka työskenteli Verlassa aina vuoteen 1950. (Ahvenisto 2008, 377)

Kissankosken hallintokauden alettua Verlassa vuonna 1920 käynnistettiin suunnitelmat tehtaaseen modernisoimiseksi ja vesivoiman käytön laajentamiseksi. Vuonna 1922 Kissankoski-yhtiön omistajaksi siirtynyt Kymin Osakeyhtiö jatkoi jo alkaneita uudistuksia. Onkin sanottu, että tuolloin tehtiin Verlassa viimeiset suuret uudistukset. (Ahvenisto 2008, 376) Ensimmäinen merkittävä uudistus oli rakentaa koskeen uusi järjestelypato ja tukkiväylä. Tämän padon ja uittouran rakensi insinööri A. A. Palmberg vuosina 1922-1927. Lisäksi vuoteen 1927 mennessä hankittiin mm. uusi kuumahiomakone vanhan vuonna 1894 hankitun hiomatuolin tilalle, rakennettiin voimalaitos ja koneet sähköistettiin hiomakoneita lukuun ottamatta sekä tehtaaseen hankittiin sähköhissi. Uudistusten johdosta tehtaaseen tuotanto varsinkin hiokkeen osalta kaksinkertaistui. (Verla arkkitehtiopiskelijoiden harjoitustyönä 1998, 30)

Tehtaaseen viimeisin tuotantorakennus puuhiomon siipirakennus valmistui 1929. Siihen sijoitettiin pahvitehtaaseen kiillottamo, autotalli ja väentupa. Rakennuksen suunnitteli Dippellin tyyliä seurailleen Kymiyhtiön rakennusmestari Viktor Haimi. Erona tehtaaseen muihin rakennuksiin on suurempi tiilen koko, muuten siipirakennus sulautuu tehdaskuvaan saumattomasti. (Niinikoski 2001, 46)

Tehtaaseen toiminta oli vielä vilkasta ja tehdasalueelle rakennettiin monia puisia rakennuksia erilaisiin tarpeisiin 1930-luvulla, Kymin-yhtiön tuottamien uudistusten jälkimainingeissa. (Verla arkkitehtiopiskelijoiden harjoitustyönä 1998, 34) Keilapaviljongin ja palokalustovajan lähistölle rakennettiin yksinkertainen lautarakenteinen paali- ja kollavarasto, missä säilytettiin tehtaaseen valmiita tuotteita (Niinikoski 2001, 46). Tehdasalueen länsiosaan rakennettiin puinen talli, joka edustaa hyvin säilyneenä 1930-luvun maataloustyyppiä.

Viimeisen kerran Werlan Puuhiomo- ja paperitehtaaseen omistusoloja muutettiin joulukuussa vuonna 1933, kun osakeyhtiö sulautettiin Kymin Osakeyhtiöön (Ahvenisto 2008, 378). 1940-luvulla ei tehty mitään merkittäviä rakennuksia tai korjaustöitä varsinaiseen tehtaaseen. Tehtaaseen johtajaksi tuli vuonna 1950 diplomi-insinööri Nils Lindblom. (Verla arkkitehtiopiskelijoiden harjoitustyönä 1998, 34)

3.7 HIDAS ALASAJO JA LAKKAUTTAMINEN

Tehtaaseen lakkauttamisesta päätettiin 1950-luvun alussa, kun Verlan pahvituotanto oli huipussaan, mutta hiljentyneiden maailmanmarkkinoiden vuoksi varastot alkoivat täyttyä ja tuotanto piti pysäyttää. Tehtaaseen hidas alasajo alkoi, kun Kymiyhtiö ryhtyi selvittämään olisiko Verlan työntekijöille töitä tarjolla muilla tehtailla.

Kymiyhtiö kuitenkin halusi vielä hyötyä Verlasta, joten se rakennutti uuden voimalaitoksen vuonna 1954 Verlankoskeen ja sen tuottama sähkö myytiin muualle. Voimalaitoksen suunnitteli arkkitehti Arne Helander. (Verla arkkitehtiopiskelijoiden harjoitustyönä 1998, 34)

Viimeiset toiminnalliset vuosikymmenensä tehdas eli hiljaiseloa ja pyöri ilman uusia investointeja, lukuun ottamatta vuonna 1958 palaneen kuorimon korjaustöitä. Verlan tehdas koki ”luonnollisen kuoleman”, kun se pysähtyi kesällä 1964. Puhvitehtaan eläkeikäinen henkilökunta jäi tehtaan kanssa eläkkeelle samanaikaisesti. (Niinikoski 2006, 87)

3.8 TEHTAASTA MUSEO JA TYÖLÄISTEN ASUNNOISTA LOMAKYLÄ

Veikko Talvi teki vuoden 1966 lopulla Kymiyhtiön johdolle ehdotuksen Verlan vanhan tehtaan säilyttämisestä ja kunnostamisesta tehdasmuseoksi. Ehdotus ei heti tuottanut tulosta, vaan lopullinen päätös syntyi kesäkuussa 1969 ja tehdasrakennusten korjaustyöt aloitettiin seuraavana vuonna. Tehdasmuseon juhlalliset vihkimiset pidettiin toukokuussa 1972, jolloin oli tullut kuluneeksi 100 vuotta sekä Kymiyhtiön että Verlan perustamisesta. (Niinikoski 2006, 88)

Verlaan Valkealan puolen tyhjilleen jääneisiin työläisten asuntoihin avattiin Kymiyhtiön henkilökunnan lomakylä vuonna 1967 ja alkuvuosina Valkealan puolelle rakennettiin kymmenkunta uutta pientä lomamökkiä ja Jaalan puolen Hirsniemeen neljä hirsimökkiä.

Kuva 35. Jaalan puolen Hirsniemen tehdasmuseon kautta vuokrattavia pyöröhirsimökkejä.

Kuva 36. Valkealan puolen rannan edelleen vuokrauskäytössä olevia 1960-luvun Raili-Kaarina tyyppimökkejä.

1952-2010

1952
Tehtaan lakkauttamisesta päätetään.

1964
Verlan tehdas lakkautetaan.

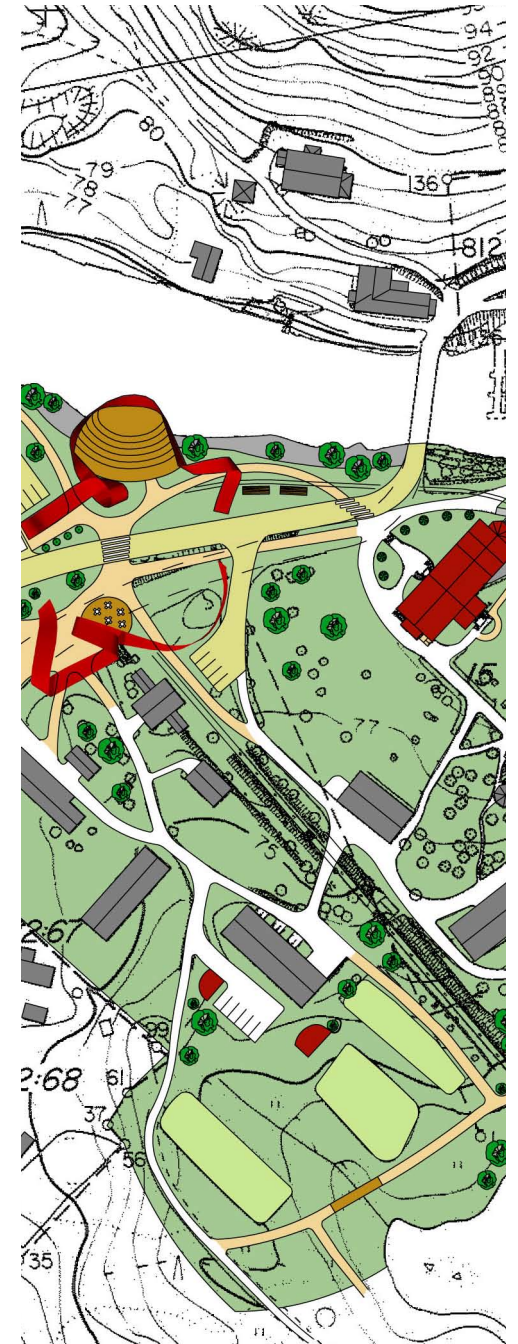
1967
Verlaan Kymiyhtiön henkilökunnan lomakylä.

1972
Verlan tehdasmuseo otetaan käyttöön.

1992
Tehtasrakennukset suojellaan rakennussuojelulain nojalla.

1996
Verlasta tulee UNESCO:n maailmanperintökohde.

4. KOKONAISUUNNITELMA

Kuva 37 ylhäällä. Vennukanniemeltä aukeaa puiden lomitse hieno näköala tehtaalle.

Kuva 38 keskellä. Vennukanniemen nuotiopaikka.

Kuva 39 alhaalla. Turun kampiföri, joka toimii myös ihmisvoimin vinssiä kampeamalla.

4.1 KOKONAISUUNNITELMA

4.1.1 Saapumissuunta ja pysäköintialueet

Alkujaan saapuminen Verlaan on tapahtunut Valkealan puolelta, ja siksi tehdasalueen rakennusten julkisivut ovat suunnattu tähän suuntaan. Aikojen saatossa uusien tieyhteyksien syntyminen on johtanut saapumissuunnan muutokseen. Ajatus saapumissuunnan vaihtamisesta takaisin Valkealan puolelle on kiehtova, sillä tästä suunnasta tullessa vastarannalle aukeaa pilkahduksia tehdasalueesta jo ennen alueelle saapumista. Valkealan puoli kuitenkin kuuluu suurelta osin UNESCO-alueeseen ja maaston vaihtelut ovat suuria, joten suuren museon tarpeet täyttävän pysäköintialueen järjestäminen sinne on hankalaa. Lisäksi nykyiset tieyhteydet tukevat toisen suunnan käyttöä, sillä suurin osa museoalueella vierailijoista saapuu valtatie 46 suunnasta (ks. sivu 12). Jos saapumissuunta muutetaan Valkealan puolelle, tulee ajomatkaa lisää noin 10 kilometriä.

Kuitenkaan toisen saapumissuunnan käyttöä en halua sulkea pois, sillä varsinkin suurten tapahtumien aikana lisäpysäköintitilaa tarvitaan. Valkealan puolella on olemassa vanha tenniskentän alue, jota tarvittaessa pystytään käyttämään nurmipintaisena parkkipaikkana. Alue sijaitsee kuitenkin maisemallisesti näkyvällä paikalla, joten pysyvän sorapintaisen parkkipaikan osoittaminen sinne ei ole järkevää. Suunnitelmassa olen nykyistä maisemallisesti häiritsevän laajaa pysäköintialuetta pienentänyt ja osoittanut uuden parkkipaikan Verlan sahan tienhaaraan. Uusi parkkipaikka toimisi etenkin tilaa vievien linja-autojen pysäköimiseen.

4.1.2 Ulkoilureitin ja niiden varsille sijoittuvat toimintapaikat

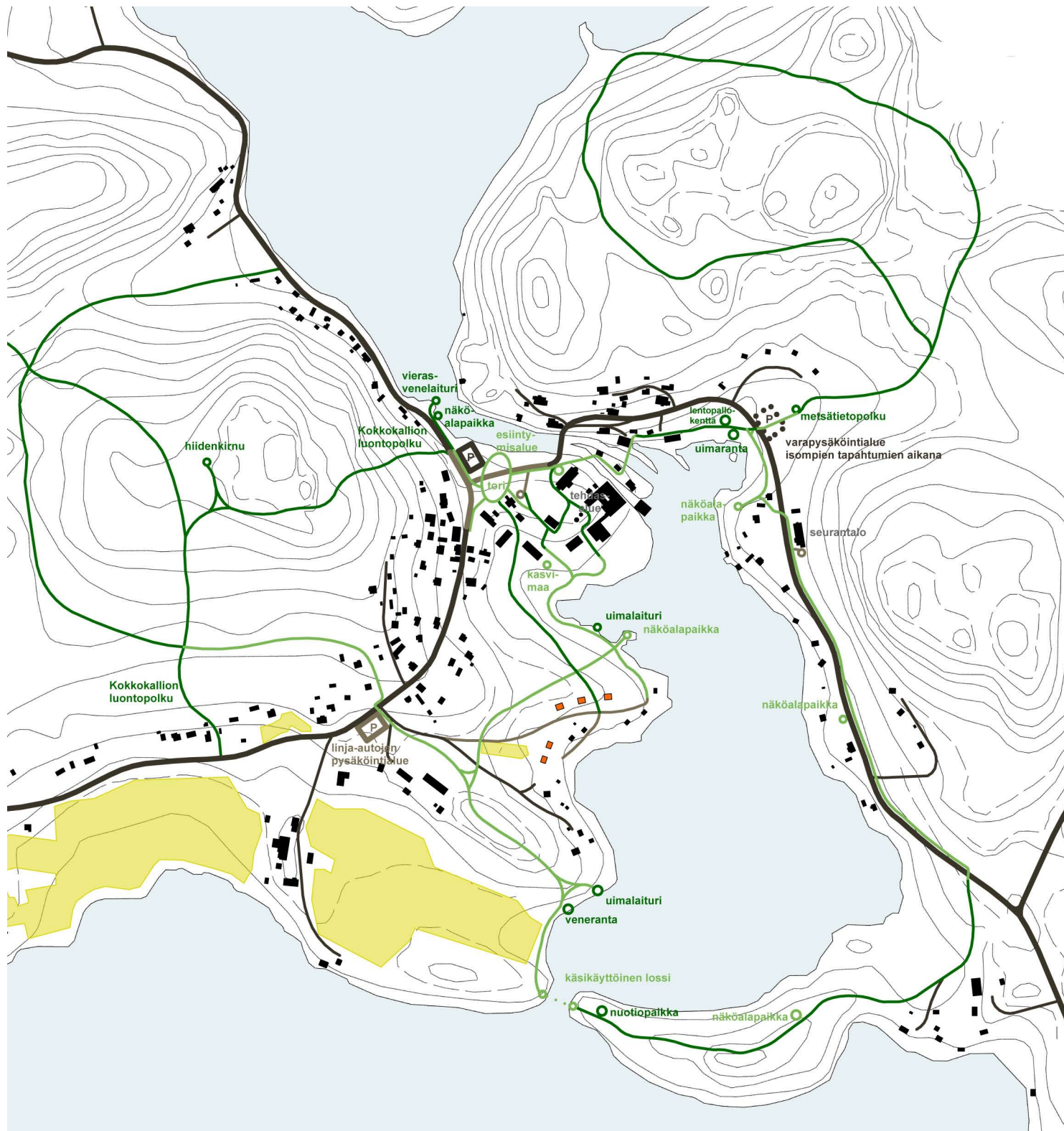
Ulkoilureitistön suunnittelun lähtökohtana on ollut saada tarkoituksen mukaiset yhteydet museoalueen ja pysäköintialueiden sekä Kokkokallion ja metsätietopolun välille. Lisäksi olen halunnut huomioida jo olemassa olevat toiminnot ja parhaimmat näköalapaikat liittämällä ne osaksi verkostoa. Näin näiden käyttö tulee aktiivisemmaksi.

Uusi ympärikuljettava ulkoilureitti muodostuu Vennukanniemen kautta, missä sen kärkeen johtava olemassa olevaa ulkoilureittiä jatketaan niemenkärjen vastarannalle ja sieltä taas kohti kylää. Vesistön ylitys tapahtuu pienehköllä lossilla. Lossin toimintaperiaate on, että se kulkee ihmisvoimin kampea vääntämällä. Vastarannalla olevan lossin saa toiselle puolelle kampeamalla rannalla olevalla vinssillä. Lossin on mahdollista toimia ulkoilijoiden vapaassa käytössä vesistön ollessa sulina.

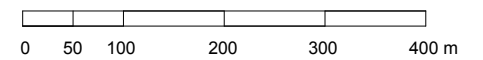
4.1.3 Lisärakentaminen

Verlan kylän vetovoimaisuus perustuu tällä hetkellä kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen tehdasalueeseen ja sen ympärille muodostuneisiin tehdastyöläisten asuinalueisiin. Tehdasmuseon toimintakausi sijoittuu keväästä syksyyn, kuten useimpien asuinalueen sukujen kesämoikeiksi jääneiden talojen. Tämä on johtanut siihen, että Verla hiljenee talvikaudeksi kauppa- ja ravintolapalveluita myöten. Palveluiden sulkeutuminen talveksi estää varsinkin autottomien asumisen ympärivuotisesti Verlassa.

Suunnitelma 1:7500

- uusi ulkoilureitti
- olemassa oleva ulkoilureitti
- uusi toimintapaikka
- olemassa oleva toimintapaikka
- uusi autotie
- olemassa oleva autotie
- uusi pysäköintialue
- olemassa oleva pysäköintialue
- uusi rakennus

Kuva 40 ylhäällä. Kylälaisten uimapaikka tehdasalueen eteläpuolella.

Kuva 41 alhaalla. Peltomaisemaa Verlan sahan eteläpuolelta.

Verlan sahan alueelle ja viereisille peltoaukeille on valmistunut Eriksson Arkkitehdit Oy:n laatima ja TE-keskuksen, Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston ja Establish:n rahoittama Omakylä-hankesuunnitelma, jossa alueelle on pyritty kehittämään ja lisäämään Verlan vetovoimaisuutta houkuttelevana asuin-, palvelu-, matkailu- ja työympäristönä. Suunnitelmassa on osoitettu useita rakennuksia ympärivuotiseen asumiseen ja työskentelyyn. Suunnitelmassa esitetyt rakennusmäärät ovat mielestäni ylimitoitettuja Verlan mittakaavaan ja sijoitettu maisemallisesti aroille pelloille. Tästä on herännytkin kysymys, minkälainen lisärakentaminen Verlassa olisi sopivaa ja tulisiko olemassa olevia rakennuksia hyödyntää paremmin. Tämän hetkinen tilanne ei houkuttele rakentajia, sillä viime vuosina kyläalueelle on rakennettu vain muutama omakotitalo, vaikka kunnallistekniikan omaavia tontteja on ollut myynnissä useita. Käyttämätöntä potentiaalia löytyy myös kyläalueen yksityisten omistamista noin 50 asuintalosta, sillä niissä asuu ympärivuotisesti vain noin 30 henkilöä. Kuinka saada siis Verlan vetovoima kasvuun ja kylälle ympärivuotisia asukkaita?

Ihanteellisinta olisi ensin ottaa käyttöön kaikki potentiaali olemassa olevasta rakennuskannasta. Tosin useimmat kylän asuintalot ovat vanhojen sukujen hallussa ja niissä vietetään aikaa vain lomilla. Juuri sukujuurien takia monikaan ei ole halukas myymään edes tyhjillään olevaa taloan ulkopuoliselle. Vuokraamiseenkin suhtaudutaan varauksellisesti ja sitä ei nähdä kannattavana toimintana. Tilannetta muuttaisi suuresti se, että tehdasmuseon sekä kauppa- ja ravintolapalvelujen toimintakausi voitaisiin ulottaa jatkumaan talvikaudelle. Tämä loisi pysyvyyttä ja eloa kylään sekä yhä useammalla autottomalla olisi mahdollisuus asua siellä.

Suunnitelmassani olen kuitenkin esittänyt vähäistä uudisrakentamista tehdasalueen eteläpuolelle, rannalla olemassa olevien vuokramökkien takamaastoon. Uudisrakennukset liittyisivät Verlan tehdasmuseon kautta toimivaan mökkien vuokraustoimintaan, mutta niistä tehtäisiin ympärivuotiseen käyttöön tarkoitettuja omakotitaloja. Näitä taloja voisi olla mahdollisuus vuokrata pitemmäksikin aikaa, jolloin voidaan näyttää kyläläisille vuokraustoiminnan kannattavuus. Lisäksi osa-aluesuunnitelmassa olen suunnitellut tyhjillään olleeseen kievarirakennuksen vaihtoehtoisesti vuokrattavia taiteilijoiden ateljee-asuntoja.

4.2 TARKEMPI TARKASTELUALUE

4.2.1 Tiet ja pysäköintialueet

Läpiajoliikenne on koettu ongelmaksi kapealla Verlankosken ylittävällä sillalla. Siksi suunnitelmassani olen Verlantien ja Kantokoskentien risteuksen muuttanut niin, ettei suoraa ajolinjaa enää muodostu sillalle päin. Lisäksi risteyksestä sillalle päin lähtevä tieosuus muutetaan sorapinnalle. Tielinjojen ja -risteyksen muutoksen yhteydessä teiden tasaukset tarkistetaan ja madalletaan maisemaan istuviksi.

Laajaa maisemaa hallitsevaa parkkialuetta olen suunnitelmassa pienentänyt ja toiminnallisesti parantanut. Pysäköintialue yhdistyy niin Kantokoskentiehen kuin Verlantiehen mahdollistaen linja-autojen ajamisen alueen läpi. Verlantien liittymän läheisyydessä on seisake katoksineen, johon linja-automatkatustajat on helppo jättää ja ottaa mukaan. Itse bussit ajetaan parkkiin uudelle parkkipaikalle

Suunnitelma 1:2000

0 10 20 30 40 50 100 m

Kuva 42 ylhäällä. Nykyisen pysäköintialueen epämääräinen muoto johtaa autojen sattumanvaraisen parkkeerauksen ja näin tilaa ei pystytä käyttämään tehokkaasti hyväksi.

Kuva 43 alhaalla. Väenpaljoita Verla-päivänä kosken juoksutusta katsomassa.

Kuva 44 oikealla. Näkymä tallirakennukselta uudelle kasvimaalle.

Verlan sahan tienristeykseen. Jotta pysäköintipaikat riittävät palvelemaan tehdasmuseota, olen lisäksi esittänyt Kantokoskentien varteen joitain parkkiruutuja.

4.2.2 Olemassa olevat toiminnot

Tarkemmalla tarkastelualueella olemassa olevista toiminnoista vain uimarannan ja lentopallokentän alue kaipaa maisemallista kohennusta. Lentopallokenttä on melkein umpeen kasvanut ja uimarannan kalustus muodostaa sekalaisen palapelin. Suunnitelmassa olen uudistanut uimarannan kalustuksen yhtenäiseksi ja kunnostanut lentopallokentän.

4.2.3 Uudet toiminnot

Ulkoilureitistön varteen olen suunnitellut muutaman uuden reitistön vetovoimaisuutta lisäävän toiminnon. Tehdasalueen lounaisosassa on aikoinaan ollut kasvimaa- ja huone, mitkä olisi helppo ottaa uudelleen käyttöön raivaamalla niityt ja rakentamalla kasvihuone. Kasvihuoneen läheisyydessä on museoalueen jäteastiat, jotka olen halunnut piilottaa uuteen jätehuoneeseen.

Valkealan puolen rannalla seurantaloa vastapäätä on varsin autenttisenä säilynyt vanha työläisasunto piharakennuksineen. Rakennusta on jo pitkään ajateltu museotalona ja sinne on kerätty historiallista esineistöä. Suunnitelmassani talon toimii vihdoin museona, joka kertoo tehtaan työläisten asuinoloista ja arkipäivän askareista. Rakennuksen vieressä on hienot kalliorannat, joilta on hienot näkymät tehdasalueelle. Kalliolla kasvavan männyn juurelle olen esittänyt näköalapaikkaa penkkeineen.

Verlan kylän keskeisille paikoille sijoittuvista uusista toiminnoista torista ja esiintymislavasta, kievarirakennuksesta, patruunan pytingistä ja kanavan varren terassista sekä Myllysaaren kävelyreitistä lisää osa-alue suunnitelmissa.

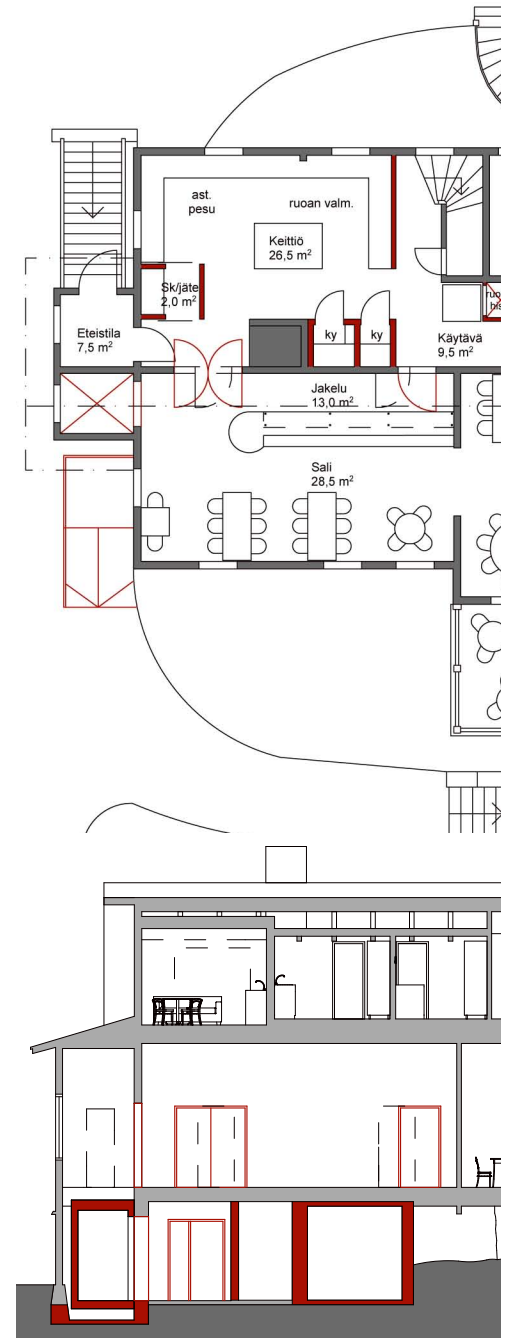

Kuva 45 ylhäällä. Näkymäkuva museotalon vieriseltä uudelta näköalapaikalta.

Kuva 46 alhaalla. Näkymä uudistetulta uimaranta- ja lentopallokenttäalueelta.

5. OSA-ALUESUUNNITELMAT

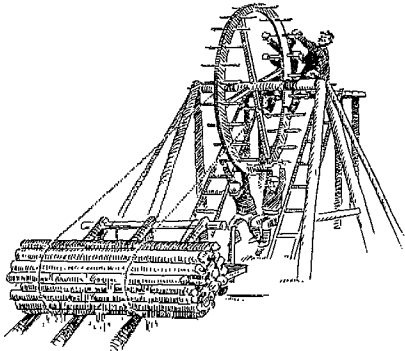

5.1 LAANI

5.1.1 Alueen historiaa

TEHTAAN MASSAPUUT

Tehtaalle uitetut massapuut nostettiin joesta Verlankosken yläjuoksulla. Tehtaan toiminnan alkuaikoina käytettiin tukkien nostolaitteena halkaisijaltaan yli kolmen metrin suuruista pyörää ns. "Mahalan pyörää", jota väännettiin miesvoimin. Sittemmin 1900-luvun alkupuolella tehtaan toiminnan lopettamiseen asti oli käytössä ns. hevoskierto. Nostopaikalta hevonen veti vaunuilla puut raiteita pitkin joko suoraan tehtaalle tai ne varastoitii talvea varten laanille pinoihin. (Verla arkkitehtiopiskelijoiden harjoitustyönä 1998, 28)

Kuva 47. Mahalan pyörä. (Verla arkkitehtiopiskelijoiden harjoitustyönä)

Kuva 48. Markkinaväkeä todennäköisesti 1930-luvulta. Takana oikealla näkyy purettu koulurakennus. (Museoviraston kuva-arkisto)

TUKINSIIRTOVAUNUN KONEHUONE JA JÄLJELLÄ OLEVAT KISKOT

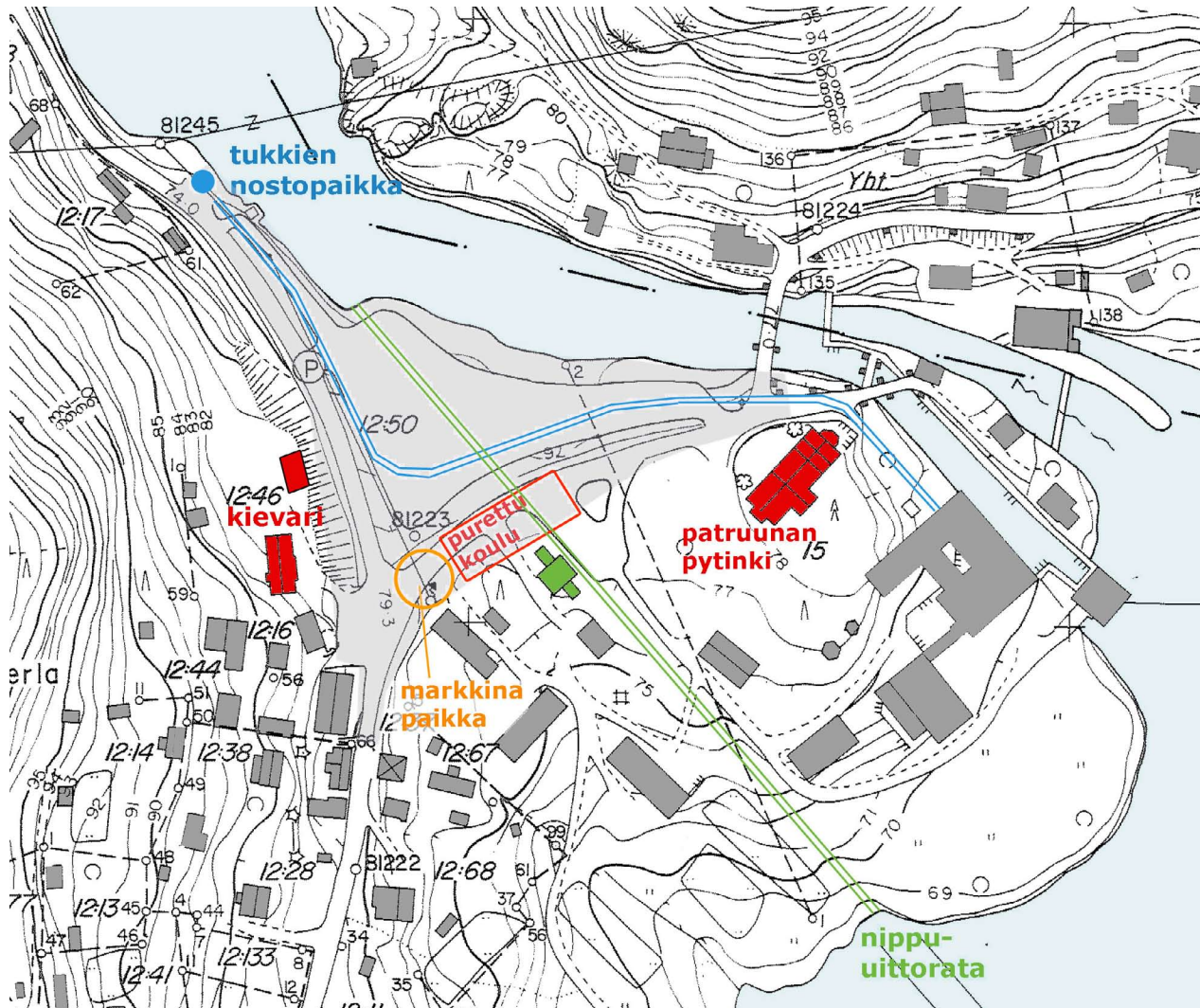
Mäntyharjun reitillä uittojärjestelyjä uudistettiin 1960-luvun alussa, kun siirryttiin nippu-uittoon. Tämän johdosta Verlassa kosket ohitettiin uudella tukinsiirtolaitteella, joka aloitti toimintansa vuonna 1964 eli samana vuonna kuin Verlan tehdas lakkautettiin. Varpivetoisella kuljetusvaunulla, vedettiin niput kiskoja pitkin kannaksen poikki. Maaosuuden korkeimmalle kohdalle kiskojen puoliväliin rakennettiin siirtovaunun konehuone. Alueella on paikoin säilynyt kiskoja ja myös tien vieressä oleva puomi, joka laskettiin tarvittaessa. (Lievonon 1995)

KAUPANKÄYNTI

Verlan kylän asiointikeskus muodostui Jaalan puolelle maanteiden risteykseen laanille ja se olikin kylän julkisin alue markkinoineen ainakin 1920-1930 -luvulta eteenpäin (Ahvenisto 2008, 100). Kylän laanin läheisyydessä sijaitsi myös muita palveluita, joita olivat kaupat, ainakin 1930-1950-luvuilla pidetty kahvila ja puhelinkeskus sekä kirjasto. Niinpä laanin laitaan oli laitettu myös hevospuomi, johon myllymiehet ja muut kauempaa tulevat saattoivat jättää ajokkinsa asiointinsa ajaksi. (Ahvenisto 2008, 78)

PURETTU KOULU

Koulu sijaitsi 1880-luvun lopulla valmistuneessa ja sittemmin puretussa pitkässä 17-huoneisessa puurakennuksessa aivan

Kuva 49. Kartta Verlan kyläkeskustasta ja sillä sijainneista toiminnoista. Keskustan halki on kulkenut tehtaan toiminnan aikana rata tukkien nostopaikalta tehtaalle ja tehtaan sulkemisen jälkeen uittoon liittyvä nippu-uittorata. Purettu koulun päädyssä on ollut markkinapaikka. Markkinapaikan viereisessä kievarirakennuksessa on toiminut Verlan osuuskauppa. Tummenettu alue kuvaa nykyistä maisemallisesta häiriöaluetta, mikä muodostuu Verlantien ja Kantokoskentien risteyksestä sekä museon pysäköintialueesta.

kylän keskustassa. Tehdas perusti sen 1890 ja siihen kuului 1892 kirjoitetun kuvauksen mukaan sali, eteinen ja opettajattaren asunto. (Ahvenisto 2008, 293-294) Rakennuksessa oli koulun lisäksi tehtaan työläisten asuntoja. (Niinikoski 2001, 13)

Verlan kansakoulu oli perustettu nimenomaan tehtaankouluksi, mutta jo kansakoulujen piirijakoasetus 1898 oli velvoittanut maalaiskunnat jakamaan alueensa koulupiireihin. (Ahvenisto 2008, 387) Verlan koulu päätettiin luovuttaa Jaalan kunnan kontolle Kissan kosken aikana (ks. sivu 32). Verlan koulun sijoittaminen näytti aiheuttaneen kunnassa jonkin verran päänvaivaa, sillä tehtaalla ei ollut ilmeisesti halua luovuttaa kokonaista komeaa hirsirakennusta parhaalta paikalta keskeltä kylää. (Ahvenisto 2008, 388)

Verlaan uuden Valkealan ja Jaalan kunnan koulun perustaminen ei toteutunut keskusteluista huolimatta, joten kummatkin kunnat perustivat omat koulurakennuksensa Verlan kylän ulkopuolelle vuosina 1923-1924. Samalla tehtaan rakentama "koulupytytinki" vapautui muuhun käyttöön ja tehdasyhdyskunnan keskusta säilyi tehtaan hallussa. (Ahvenisto 2008, 389)

Kymiyhtiön aikana vanha koulurakennus purettiin ja ainakin sen pääty siirrettiin virkailijataloksi Valkealan puolelle. (Ahvenisto 2008, 429)

5.1.2 Suunnitelma

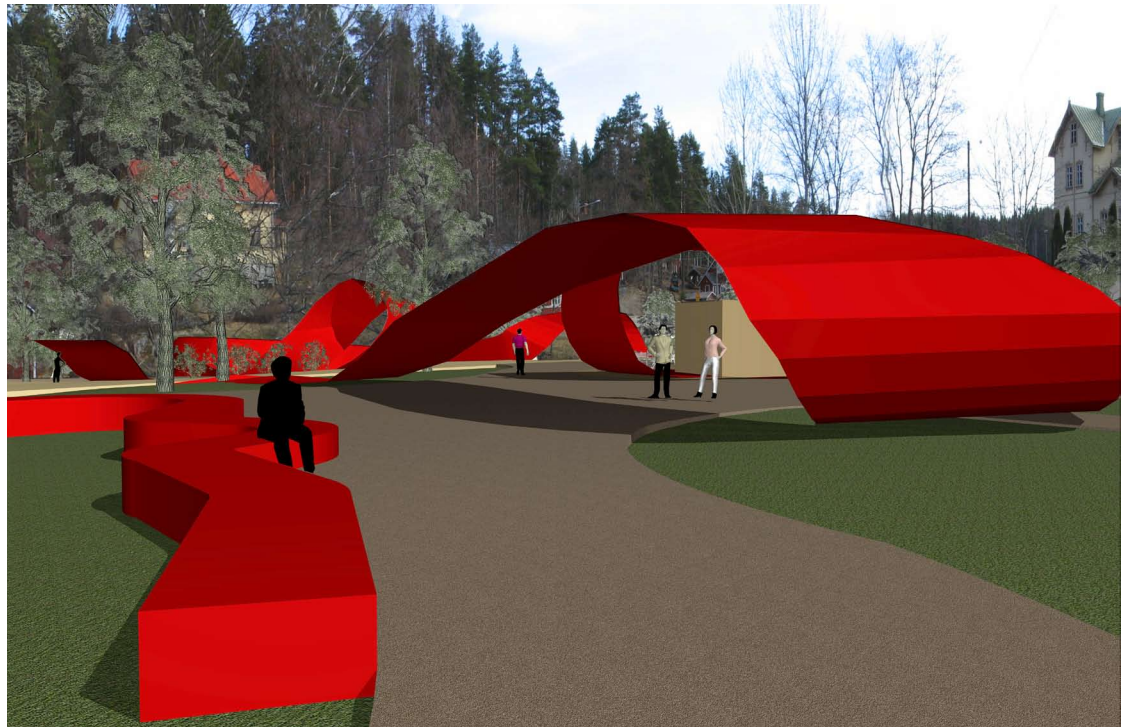
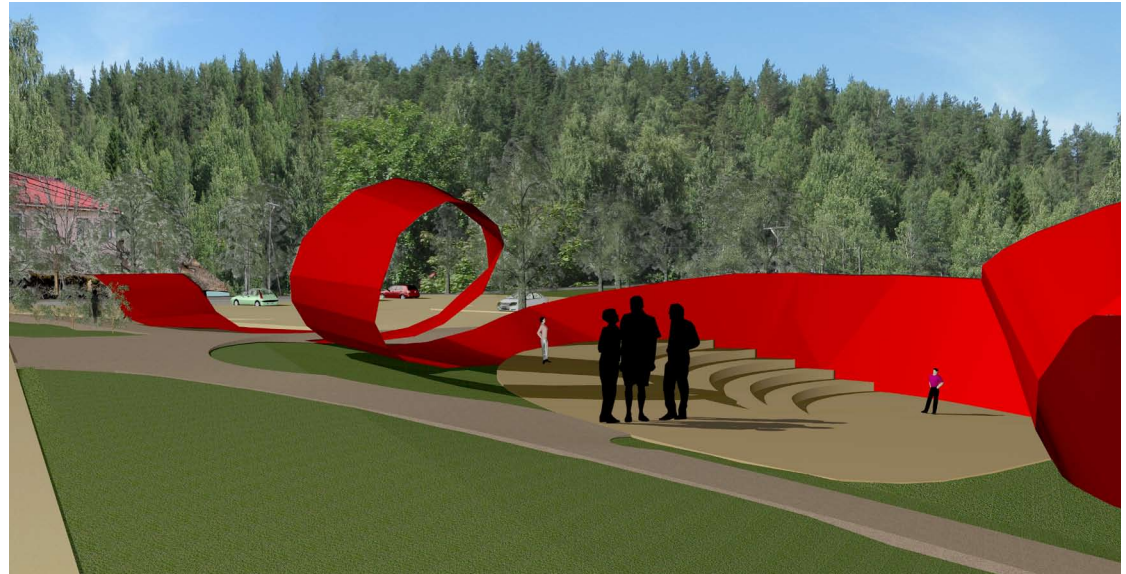
Verlantien ja Kantokoskientien risteuksen muuttaminen ja siirtäminen mahdollistaa torialueen sijoittumisen alueen korkeimmalle paikalle lähelle kyläkauppa- ja kievarirakennuksia. Torialueen kautta kylärakenne yhdistyy tiiviimmin tehdasalueeseen. Pysäköintialueen rajaaminen pienemmäksi vapauttaa kosken rannasta tilaa muulle toiminnalle. Alueelle sijoittuu 48 pysäköintipaikkaa, joista kuusi sijoittuu kyläkaupan edustalle. Suuresta pysäköintialueesta irrallaan lähempänä museoaluetta on 5 invapysäköintipaikkaa.

Suunnitelmassa nauhamainen rakennelma polveilee alueen halki yhdistäen eritoiminnot yhdeksi kokonaisuudeksi. Nauhamuoto on selvästi uusi muotoaihe historiallisessa ympäristössä, luoden uuden aikakerrostuman. Lisäksi kaarteleva muoto luo mielikuvia paperista, mikä liittyy oleellisesti Verlaan. Nauhan toinen pää muodostaa bussiseisakkeelle katoksen jatkuen siitä kohti koskea muodostaen esiintymislavan ja sen katsomon ääriviivat. Rannasta nauha lähtee pujottelemaan kohti torialuetta luoden lenkeillä kaaria ja katoksia. Yhden kaaren alle sijoittuu kioskirakennus, jonka terassi avautuu esiintymislavan suuntaan.

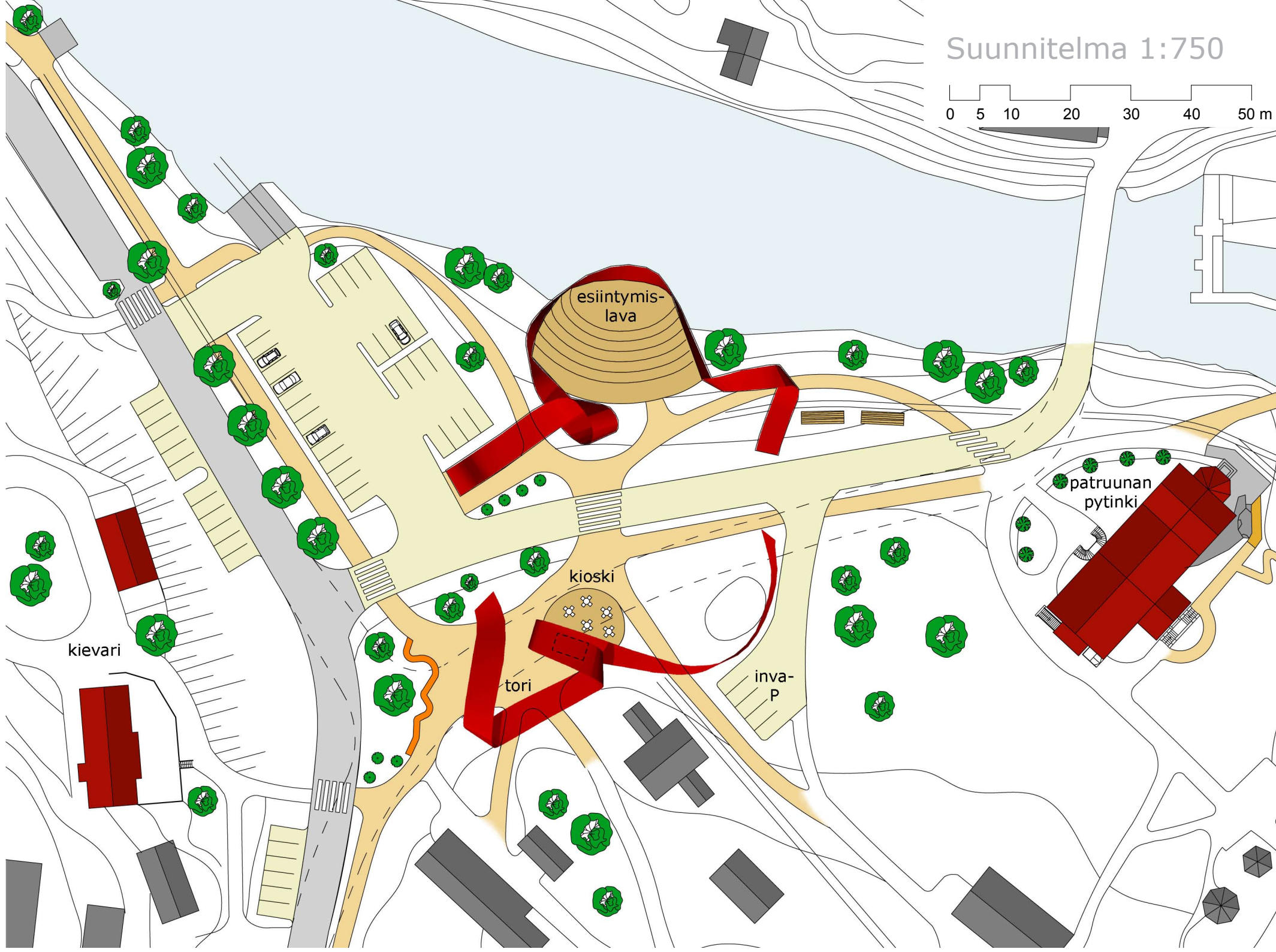
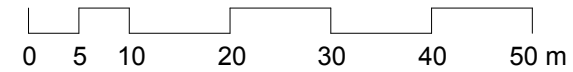
Vanhoja, jo purettuja raiteita sijoitetaan sopiviin paikkoihin maastoon viitteellisesti. Radan varteen patruunan pytingin lähelle sijoitetaan muutama puupino muistuttamaan alueen aikaisemmasta käyttötarkoituksesta.

Kuva 50 ylhäällä. Näkymä esiintymisalueesta sillalta päin katsottuna.

Kuvat 51 alhaalla. Näkymä torialueesta kyläkaupalta päin katsottuna.

Suunnitelma 1:750

5.2 KIEVARI

5.2.1 Rakennuksen historiaa

ENTINEN OSUUSKAUPPA KYMINMAA

Verlaan perustettiin osuuskauppa 1916 ja liike aloitti toimintansa 1917. Liike sijaitsi muistitiedon mukaan alun perin vuokralla kylän keskustasta lounaaseen. Eino Pukkilan muistelmien mukaan osuuskauppa osti Onni Tenhusen kauppatalon, jonka siis täytynee olla nykyinen Verlan kievarin talo (Pukkila 2006, 150-153). Liikehuoneiston osto lienee tapahtunut keväällä 1920. (Ahvenisto 2008, 327) Kaupparakennus on laajennettu useaan otteeseen 1800-luvulta peräisin olevasta asuinrakennuksesta. Kuvälähteistön perusteella kaupparakennus oli miltei nykyisessä laajuudessaan vuonna 1926. (Ahvenisto 2008, 360) Taitekattoisessa rakennuksesta on vielä havaittavissa 1920- ja 1930-luvuilla tunnusomaisia piirteitä.

Osuuskauppa oli Verlan kaupoista suurin ja suosituin. Hyvän kyläkauppaperinteen mukaan tuotevalikoimasta löytyi kaikkea silmänuloista traktoriin ja kaupanteon sivulla voitiin vaihtaa myös muutamalla sanalla kuulumiset. Osuuskauppaan tuli myös säästökassa, joka 1950-luvun alussa oli niin suosittu, että Verlan liike voitti kahtena vuotena (1953-1954) valtakunnallisen kilpailun talletuksista. (Ahvenisto 2008, 78-79)

Osuuskauppa järjesti tehdasyhdyskunnassa omaa yhteisyyttään rakentavaa toimintaa. Patruunan Kokkosalon juhannusjuhlien perinnettä jatkettiin osuuskaupan ja urheilu- ja voimisteluseura Kirin järjestämällä juhlilla. Lisäksi osuuskauppa piti osuuskauppajuhlia kaupan pihassa melkein kylän keskustassa. (Ahvenisto 2008, 360)

Kuva 52 ylhäällä. Osuuskaupparakennus todennäköisesti 1930-luvulla. Etualalla näkyy kylän keskustan eli laanin täyttäneiden hiomapuupinojen päällimmäisiä puita. (Museoviraston kuva-arkisto)

Kuva 53 keskellä. Osuuskauppajuhlat kaupan pihassa todennäköisesti 1930-luvulla. Takana näkyy osuuskaupan varasto, joka nykyään toimii asuntona. (Museoviraston kuva-arkisto)

Kuvat 54 ja 55 oikealla. Näkymäkuvat kylän keskustasta päin katsottuna.

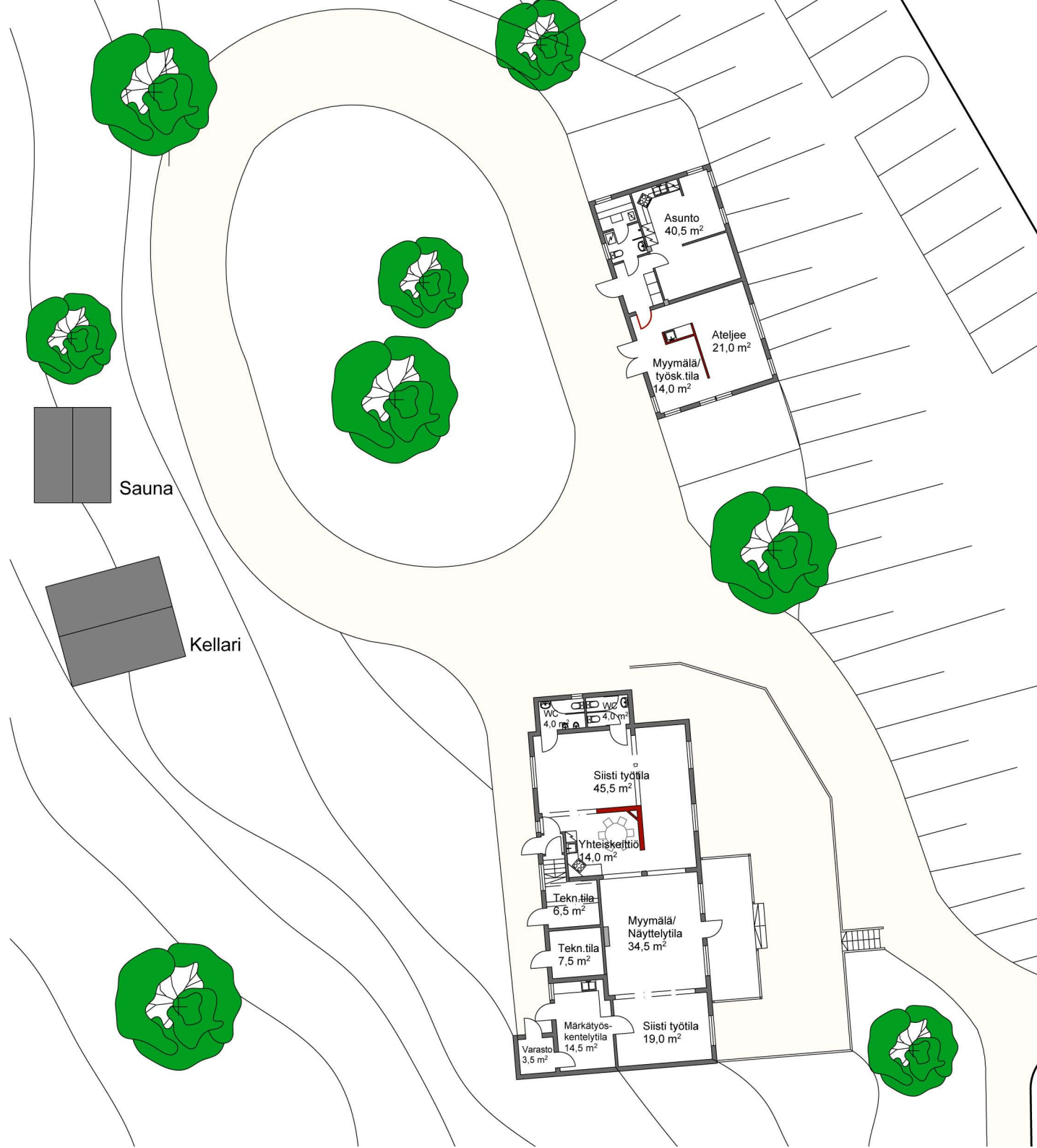
5.2.2 Suunnitelma

Alun perin osuuskauppana toimineessa rakennuksessa on viime vuosina pidetty ravintolaa. Tällä hetkellä rakennus on kuitenkin tyhjiään, sillä ravintolan pitäjä on vaihtumassa. Kievarirakennuksen ja pienen asuinrakennuksen keskeinen sijainti mahdollistaisi näkyvän ja julkisen toiminnan paikalla.

Suunnitelmassa olen esittänyt rakennusten muuttamista taiteilijoiden ateljee-asunnoiksi, sillä Verlan kaunis luonto ja arvokas rakennettu kulttuuriympäristö loisi inspiroivan ympäristön pienen taiteilijayhteisön syntymiseen ruukkikylään. Tavoitteena olisi, että taiteilijatalot palvelisivat monipuolisesti kyläyhteisöä ja alueella käyviä matkailijoita. Taiteilijoiden toiminta saisi näkyä kyläkuvassa niin näyttelyin kuin pienin tapahtumin.

Pienempään asuintaloon sijoittuu yksittäisen taiteilijan asunto-ateljee yhdistelmä ja itse kievarirakennukseen useamman taiteilijan työhuone-asunto. Kievarirakennuksen ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevat työskentelytilat, myymälä ja yhteiskeittiö. Toisessa kerroksessa sijaitsevat asuintilat. Suunnitelmissa ei ilmene toisen kerroksen ratkaisuja, koska en ole saanut käyttööni toisen kerroksen pohjakuvia. Valokuvista voidaan kuitenkin päätellä se, että siellä on ainakin neljä asuinhuonetta.

Pihapiiristä löytyvät sauna ja kellari.

Suunnitelma 1:300

EDUARU DIPPPELL (1855-1912)

Carl Eduard Dippell oli saksalaista syntyperää oleva, mutta Viipurissa vaikuttanut, arkkitehti. Hän opiskeli Hannoverin Polyteknillisessä koulussa ja valmistui arkkitehdiksi vuonna 1876. Eduard Dippell oli Verlan tehtaan pääosakkaan Wilhelm Dippellin veli. Vuosina 1885-1902 Eduard Dippell loi Verlan tehdasalueen nykyisen ilmeen. Hän suunnitteli Verlaan isännöitsijän asunnon 1885, kuivaamon 1893, tehdasrakennuksen 1895, isännöitsijän asunnon laajennuksen 1898 ja makasiinin 1902. Lisäksi hän suunnitteli uransa aikana useita asuinrakennuksia Viipuriin, Viipurin uuden tuomiokirkon (1887, 1891-1893) ja Nuijamaan kappelikirkon (1887). (Niinikoski 2001, 36-37)

5.3 PATRUUNAN PYTINKI JA PUISTO

5.3.1 Rakennuksen historiaa

Isännöitsijä Gottlieb Kreidl rakennutti ensimmäisen tehtaan toimesta rakennetun asuin- ja konttorirakennuksen vuonna 1882. Tämä vaatimaton rakennus kuitenkin paloi jo vuonna 1884. Sen tilalle tehtiin seuraavana vuonna näyttävä patruunan pytinki, jossa oli isännöitsijän asunto. Rakennuksen suunnitteli tehtaan pääosakkaan Wilhelm Dippellin veli Carl Eduard Dippell. (Lievonen 1995)

PUISTO

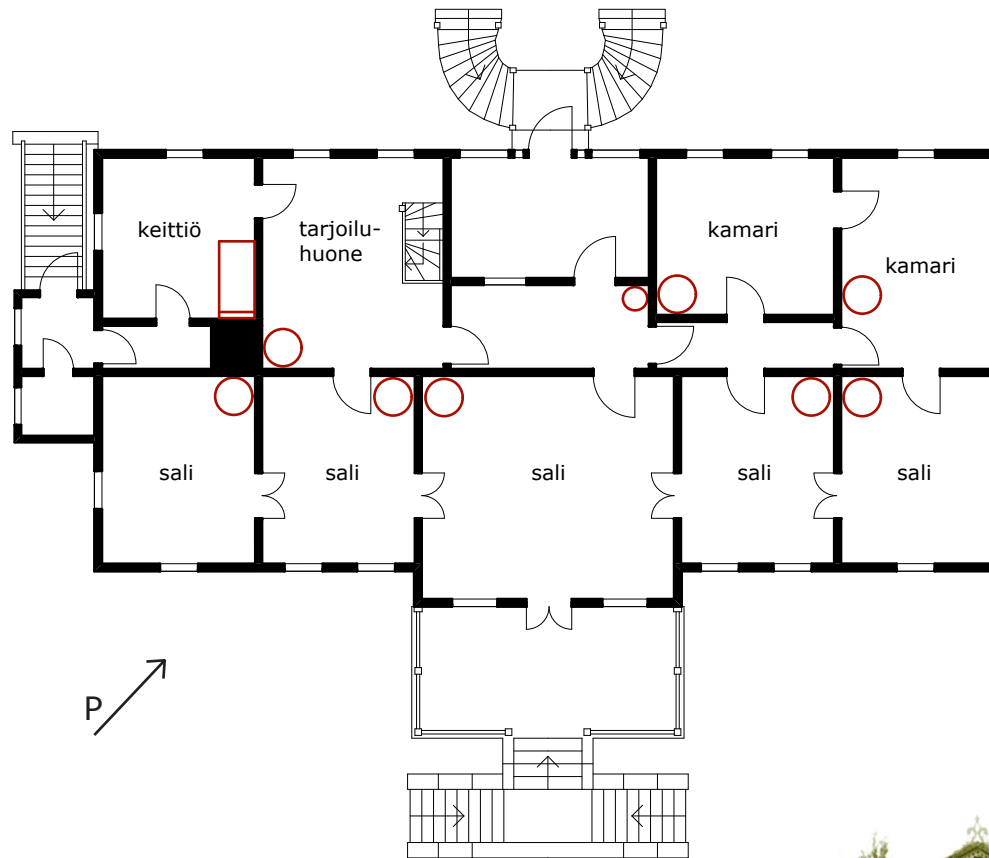
Johtajan asunnon ympärille vuonna 1898 tehty puisto ulottuu tehdasrakennuksiin saakka. Vuosisadan alkupuolella tehdas palkkasi puutarhurin, joka huolehti tehdasympäristön viihtyisyydestä. (Lievonen 1995) Puisto tehostaa sitä koskemattoman idyllin vaikutusta, jonka tämä vanha tehdas nykypäivänä tekee kävijään. Puistoon rakennettiin keilarata paviljonkeineen, palokalustovaja sekä myllymakasiini, jotka kaikki ovat Eduard Dippellin käsialaa.

Kuva 56. Patruunan pytinki Verlan kosken itäpuolelta katsottuna. (Verlan tehdasmuseon kuva-arkisto)

Kuva 57. Patruunan pytinki maaliskuussa 2010.

1885

Eduard Dippellin suunnittelema, vuonna 1885 valmistunut, patruunan pytinki edustaa kartanomaista ja koristeellista kertaustyylivirtausta, joka levisi Suomeen 1860-luvulla saavuttaen suosiota ensin rautatieasemien ja huviloiden rakentajien keskuudessa. Rakennus oli valmistuttuaan yksikerroksinen ja aumakattainen ja siihen liittyivät talon kummallakin puolella olevat kuistit. Rakennuksessa on sydänseinäkaava. Sydänseinä jakaa rakennuksen pitkittäin niin, että kadun puolelle

Kuva 58. Tilanne (1:100) vuonna 1885. Tulisijojen paikat on merkitty punaisin ympyröin.

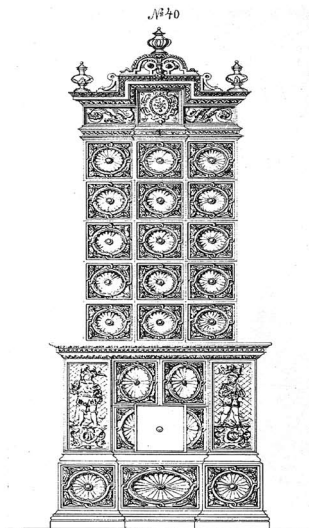
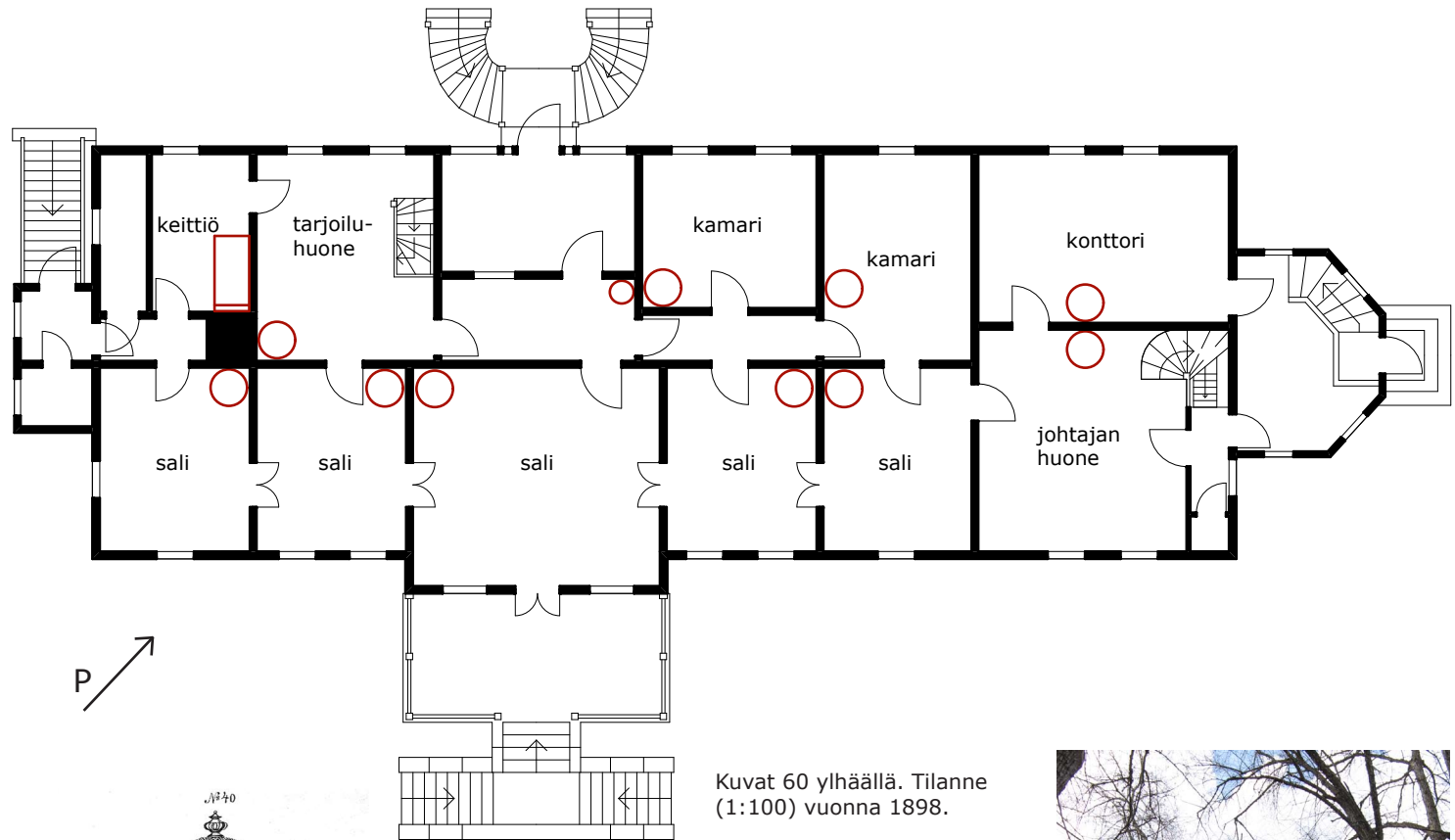
muodostuvat keittiö, eteinen ja kamarit ja pihan puolelle salit. Sydänseinäkaavaa käytettiin paljon ainakin Joensuun ja Helsingin seuduilla 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla ja oli erityisesti käsityöläisten suosima. (Niiranen 1981, 66.) Kamareissa, saleissa ja tarjoiluhuoneessa on ollut kaakeliuunit, keittiössä hella ja leivinuuni ja eteisessä kamiina.

Kuva 59. Patruuna Kreidlin perhe 1880-luvun lopulla isännöitsijän asunnon pihan puoleisella kuistilla. Rakennusta ei ole vielä laajennettu kaksikerroksisella torniosalla.

1898

Tätä ns. patruunan pytinkiä laajennettiin Eduard Dippellin suunnitelmien mukaan tornimaisella kaksikerroksisella osalla vuonna 1898. Laajennuksen jälkeen talossa oli 12 huonetta. Tornimaisen osan ensimmäisessä kerroksessa sijaitsi johtajan huone ja tehtaan konttori. Toisessa kerroksessa olivat vierashuoneet ja avonainen parveke, joka on todennäköisesti muutettu sisätilaksi 1920-luvulla. Kellariin rakennettiin patruunan kylpyhuone. (Lievonen 1995) Keittiön päätyseinälle on rakennettu pitkulainen komero. Dippellin suunnitelmat täydentävät toisiaan ja näin rakennuksen ulkoasu pysyi yhtenäisenä laajennuksesta huolimatta. Julkisivujen ulkoasu on säilynyt suuremmitta muutoksitta 1800-luvun lopulta.

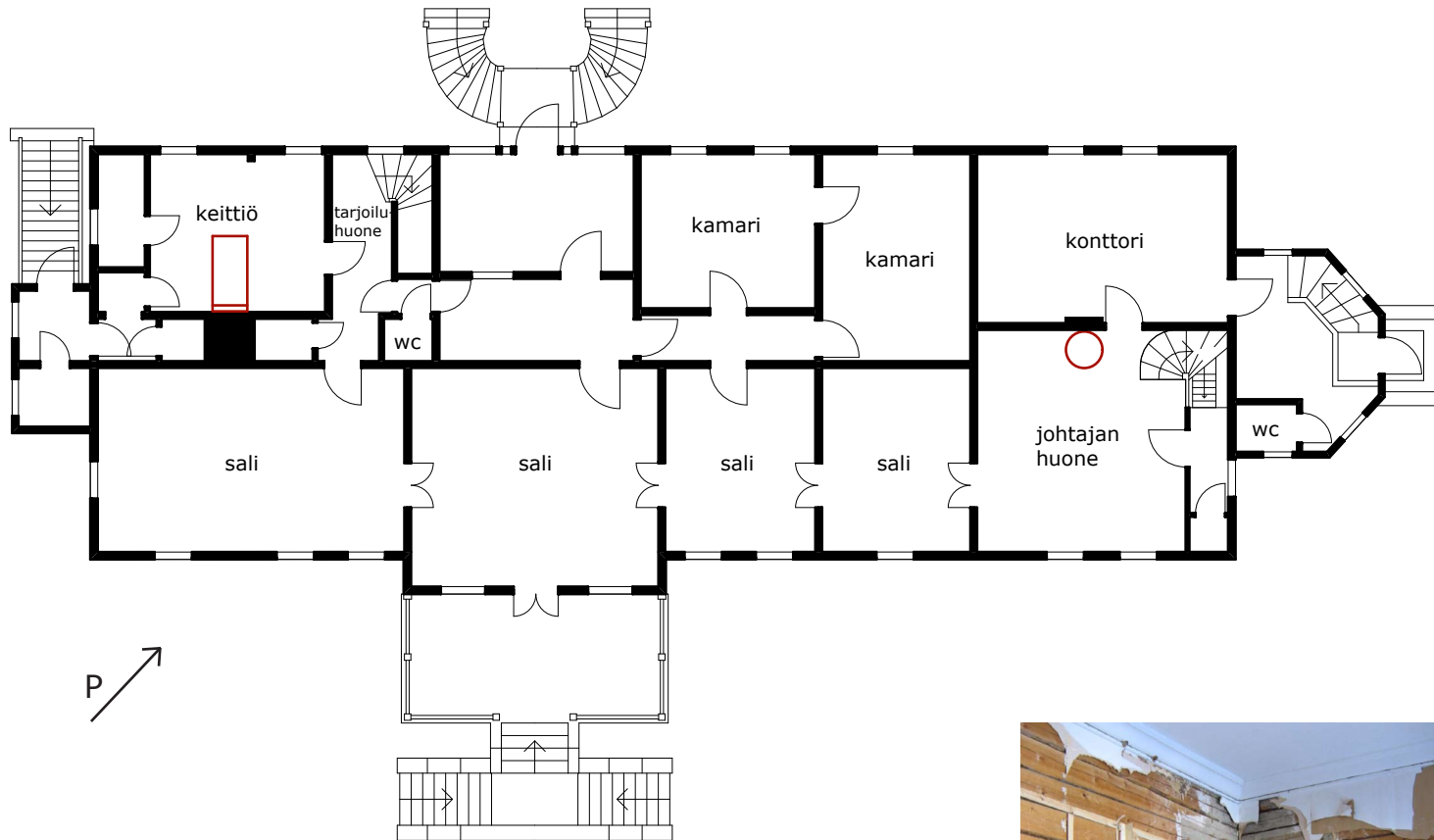
Kuvat 60 ylhäällä. Tilanne (1:100) vuonna 1898.

Kuvat 61 ja 62 vasemmalla. Eduard Dippell oli myös Rakkolanjoen kaakelitehtaan yksi osakas ja tehdasrakennuksen suunnittelija. Tästä voimme nähdä viitteitä patruunan pytingin johtajan huoneesta, jossa ainoa säilynyt kaakeliuuni on Rakkolanjoen kaakelitehtaan malli nro 40. (Kansalliskirjaston verkkomateriaali)

Kuva 63 oikealla. Patruunan pytingin torniosa kosken rannasta päin katsottuna.

1940

Vuosina 1939-1940 tehtiin rakennukseen peruskorjaus ja asennettiin keskuslämmitys. Keskuslämmityksen asentamisen johdosta pytingin kaakeliuunit tehtaantottamatta purettiin ja myytiin (Lievonen 1995). Peruskorjauksessa suurimman muutoksen koki keittiö ja tarjoilu huone, jossa huoneiden välinen hirsiseinä purettiin ja keittiötä laajennettiin tarjoilu huoneen puolelle. Lisäksi keittiöön rakennettiin muutama uusi komero ja WC. Ullakolle johtavat portaat uusittiin ja niistä tehtiin loivempi kulkuiset. Keittiön puoleisen päädyn kahden pienen salin välinen väliseinä purettiin. Lisäksi konttorin puoleisessa päädyssä on ovien paikkoja muutettu.

Kuvat 64 ylhäällä. Tilanne (1:100) vuonna 1940.

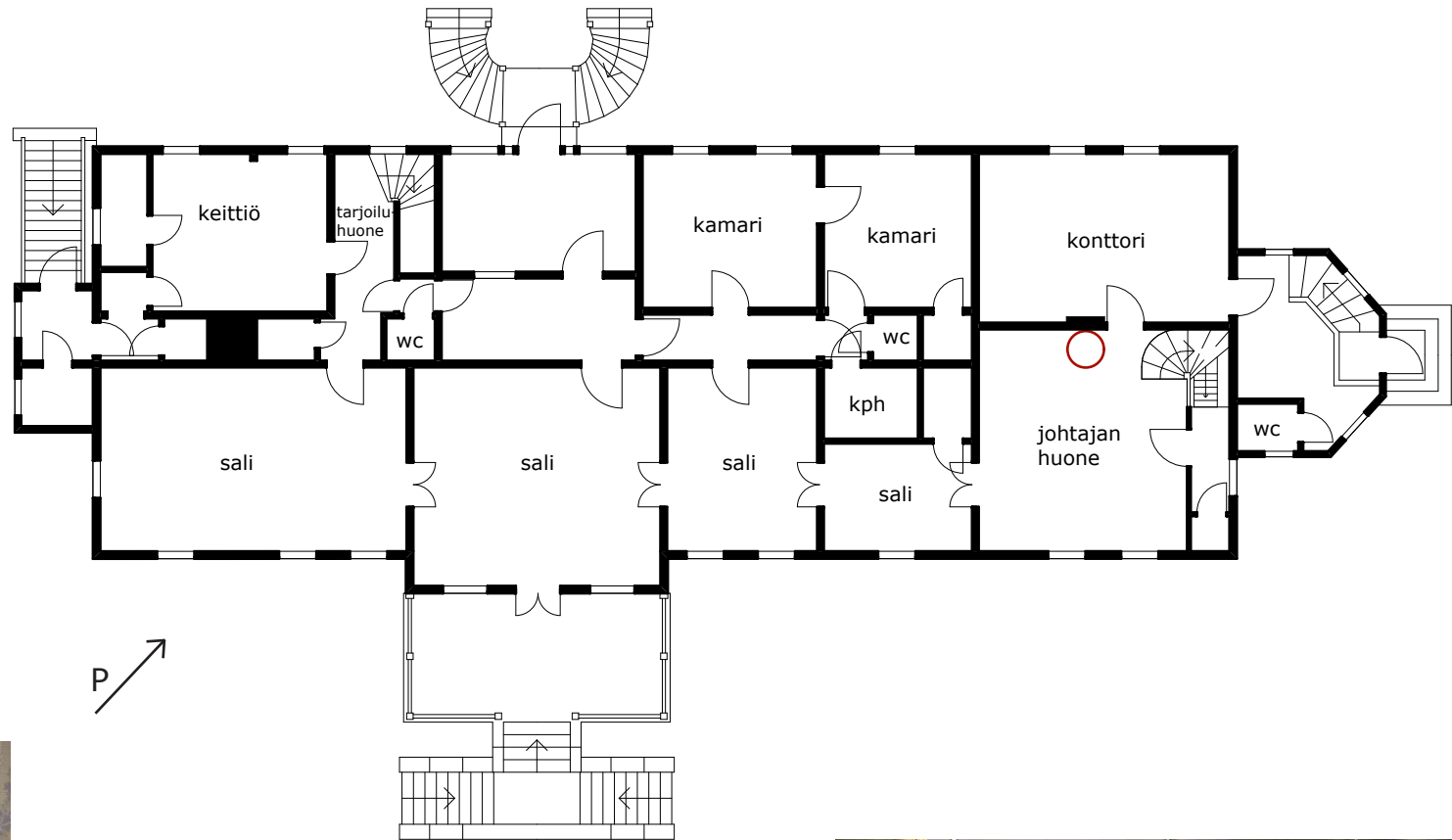
Kuva 65 vasemmalla. Isännöitsijän Breitensteinin vaimo Laelia patruunan pytingin keittiössä. Kuva on otettu todennäköisesti 1940-luvulla, sillä puuhella ei enää sijaitse huoneen nurkassa.

Kuvat 66 oikealla. Keittiön puoleisen kamarin nurkassa näkyy edelleen puretun kaakeliuunin ja sen palomuurin jäljet hirsiseinässä.

1950

Vuonna 1950 patruunan pytinkiin muutti isännöitsijä dipl.ins. Nils Lindblom, mikä toi muutoksia konttorin puoleiseen makuuhuoneeseen ja saliin. Näitä huoneita pienennettiin siten, että saatiin kylpyhuone siirrettyä kellarikerroksesta en-simmäiseen kerrokseen lähelle makuuhuoneita. Lisäksi ratkaisulla saatiin lisää komerotilaa.

Kuvat 67 ylhäällä. Tilanne (1:100) vuonna 1950.

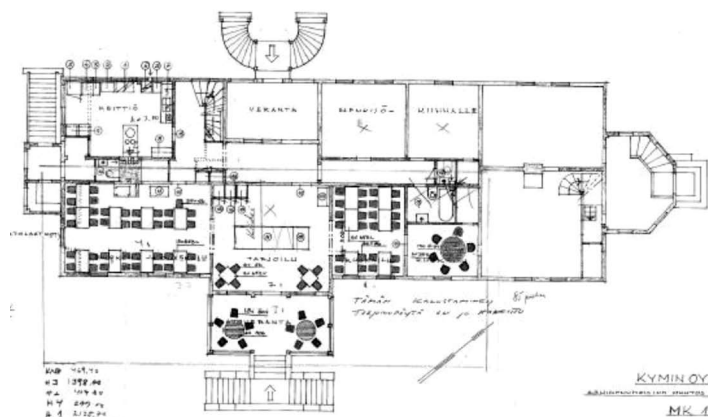
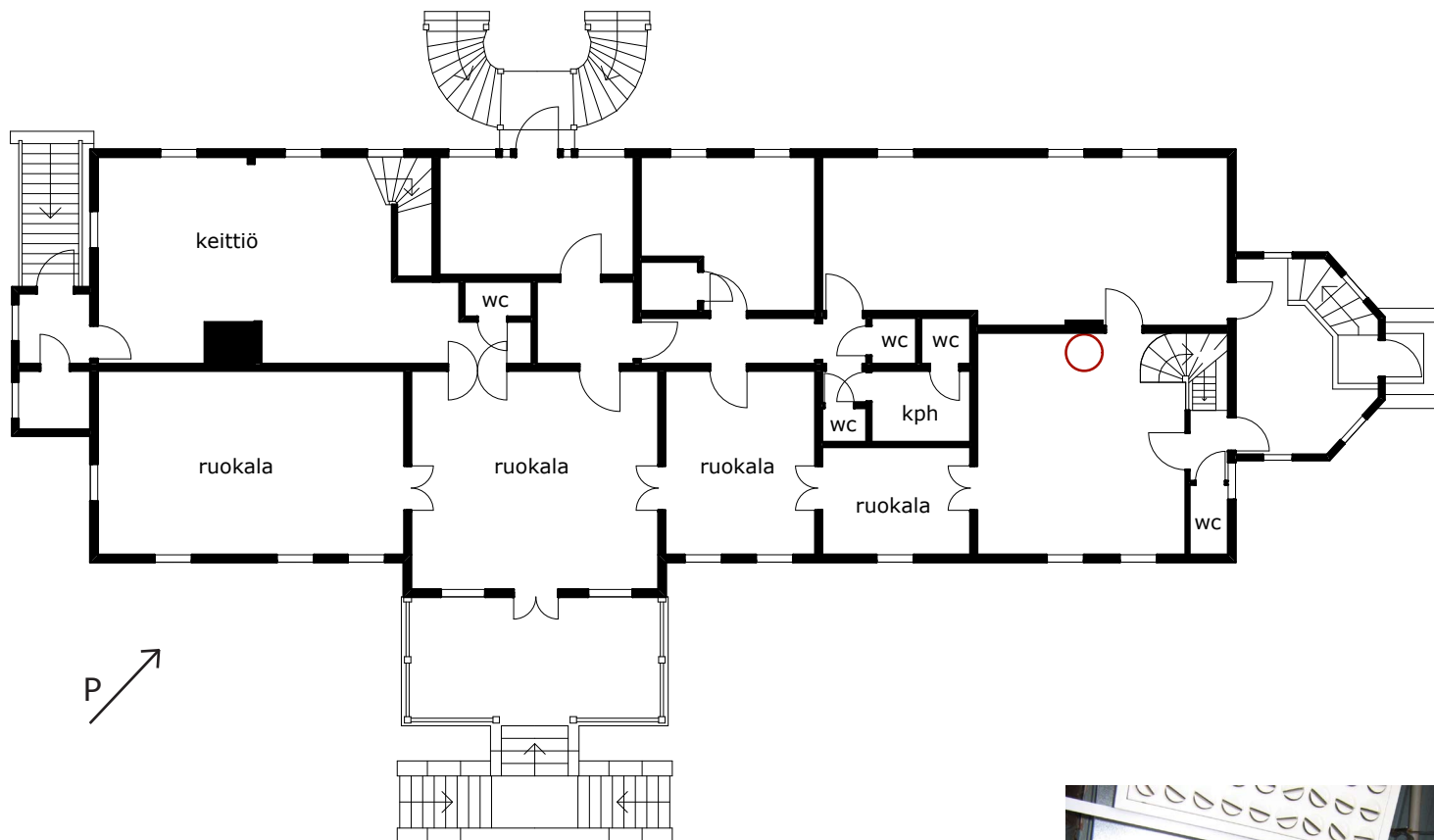
Kuva 68 vasemmalla. Toisen kerroksen pihan puoleisessa huoneessa näkyy tapettikerrosten lukuisa määrä.

Kuva 69 oikealla. Nykyisin kellarikerroksen kylpyhuonetila toimii arkisto- ja kattilahuoneena. Huoneen takaseinällä on vielä olemassa pystyuuni, jota on käytetty huoneen lämmittämisessä.

1970

Valkealan puolen työläisten asuintaloihin avattiin Kymiyhtiön lomakylä vuonna 1967. Tässä yhteydessä isännöitsijän asunto muutettiin lomakylän ruokalaksi vuonna 1970. Muutos vaati laajan peruskorjauksen varsinkin keittiön osalta, mutta muutoksia tehtiin myös rakennuksen muissa osissa. Peruskorjauksessa käytettiin 1970-luvun tyyliin paljon levytyksiä, alas laskettuja kattoja sekä seinien purkuja ja uusien rakentamisia. Keittiöstä purettiin väliseiniä ja sinne hankittiin uudet kalusteet ja talouskoneet. Keittiön ilmastointijärjestelmä uusittiin kokonaan. Kellarikerrokseen rakennettiin kylmiö ja juuresten perkaushuone.

Kuvat 70 ylhäällä. Tilanne (1:100) vuonna 1970.

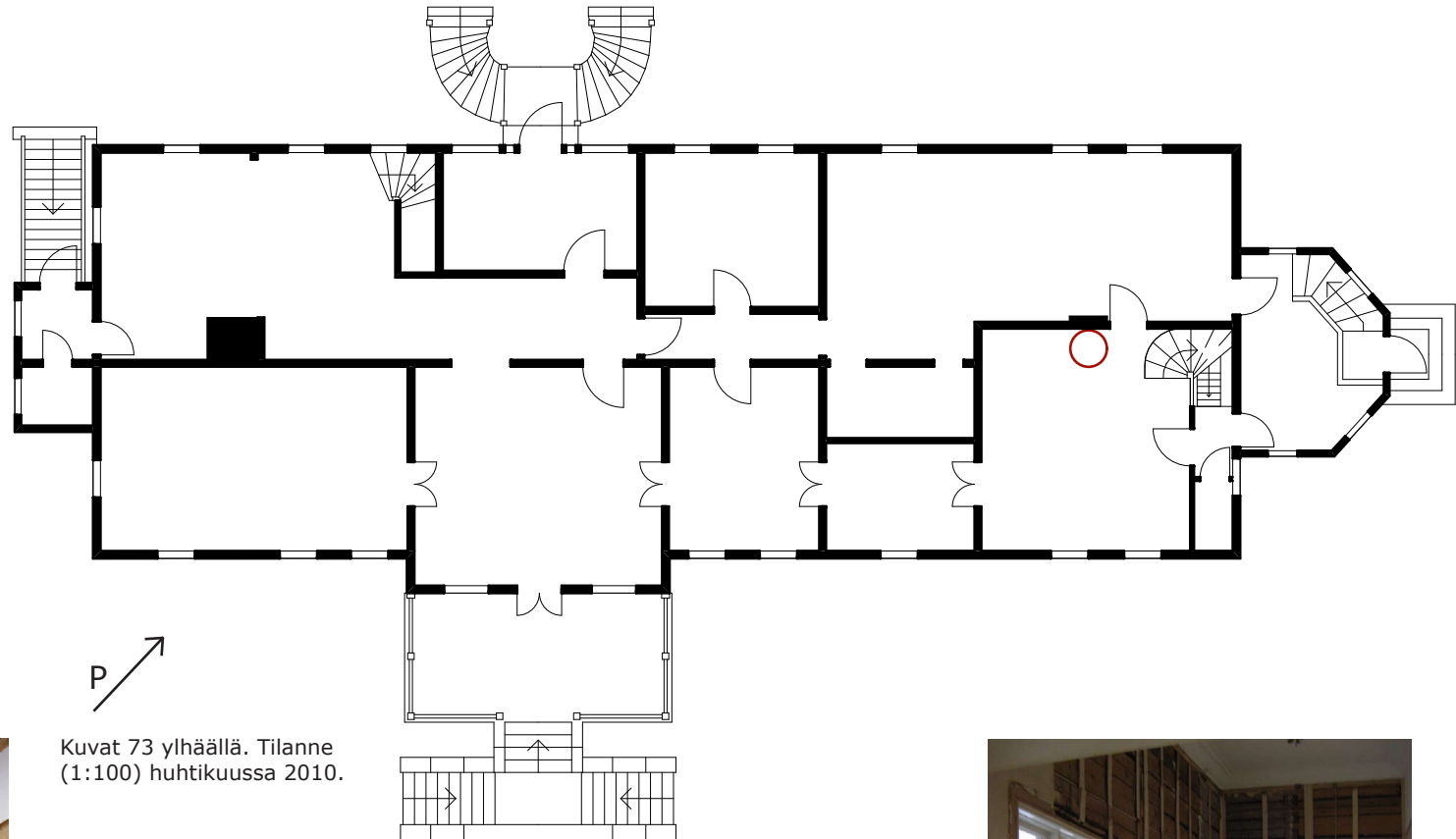
Kuva 71 vasemmalla. Sisustussuunnitelma lomakylän ruokalaksi vuodelta 1968. Suunnitelma ei toteutunut ehdotetulla tavalla.

Kuva 72 oikealla. Keittiön katossa näkyy useita kerrostumia, joista uusin on 1970-luvun alas laskettu katto ja ilmastointikanavat.

2010

Alku vuodesta 2010 patruunan pytingistä on aloitettu peruskorjaukseen liittyvät purkutyöt. Rakennuksen kadun puoleisista huoneista on purettu suurin osa 1970-luvun levytyksistä ja kevyistä väliseinistä ja otettu hirsiseinät esille. Näistä karsituistahuoneista ovat Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa restaurointia opiskelevat Heidi Kuvaja ja Larissa Mäenpää tehneet seminaarityönään väri- ja huonejakoselvityksen.

Kuvat 73 ylhäällä. Tilanne (1:100) huhtikuussa 2010.

Kuvat 74 vasemmalla. Entistä tehtaan konttoria ja kamaria, joidenka välinen hirsiseinä on purettu 1970-luvulla.

Kuva 75 keskellä. Ensimmäisen kerroksen kylpyhuoneen ja WC paikka väliseinien purun jälkeen.

Kuva 76. oikealla. Näkymä eteistilasta ja käytävästä 1970-luvulla laitettujen levytysten ja väliseinien purun jälkeen.

5.3.2 Suunnitelma

Patruunan pytingistä olen suunnitellut museon käyttötilan, joka keskeisen sijaintinsa ja komean arkkitehtuurinsa puolesta on siihen loistava. Suunnitelmat olen pyrkinyt tekemään niin, ettei suurempia muutoksia huonejakoihin tarvita. Hirsiseinät olen pyrkinyt jättämään ennalleen ja hyödyntämään jo olemassa olevia aukkoja. Niihin rakennuksen osiin, missä on jo ennestään tehty suuria muutoksia, olen sijoittanut rakenteelliseltaan toteutukseltaan vaativimmat tilat, kuten keittiö ja WC-tilat. Näin olen pystynyt säästämään mahdollisimman paljon huoneiden historiallista luonnetta.

SISÄÄNKÄYNNIT

Patruunan pytingiin on neljä sisäänkäyntiä: näyttävä pääsisäänkäynti kadunpuolelta, kuistilla varustettu sisäänkäynti puiston puolelta, keittiön sisäänkäynti ja torniosan sisäänkäynti entiseen museon konttoriin ja vierashuoneisiin. Rakennuksen neljä sisäänkäyntiä luovat niin mahdollisuuksia kuin ongelmiakin tulevaa käyttöä mietittäessä. Ongelmat lähinnä muodostuvat sisäänkäyntien arvottamisesta, sillä keittiön sisäänkäyntiä lukuun ottamatta muut kolme saattavat saada rakennukseen saapuvan epäröimään, mitä niistä käyttää. Suunnitelmassa ongelman ratkaisin niin, että selkeä pääsisäänkäynti kadunpuolella palvelee koko rakennuksen toimintoja, torniosan sisäänkäynti museotoimintoja ja pihan puolen sisäänkäynti ravintolatoimintaa. Torniosan sisäänkäyntiin tarvitaan opasteita, mutta pihan puolen sisäänkäynnin yhteydessä oleva kuisti pikkupöytineen kertoo tulijalleen jo toiminnasta, joten sen opastaminen ei ole tarpeen. Hissille tarvitaan opasteet, sillä sen sijainti keittiön sisäänkäynnin vieressä poikkeaa muista sisäänkäynneistä, ollen tosin keskeisen kulkuväylän varressa.

ESTEETTÖMYYS

Rakennuksen sisällä liikkuminen on helppoa, sillä pääkäyttötilat sijoittuvat suurelta osin yhteen tasoon ensimmäiseen kerrokseen. Ensimmäinen kerros kuitenkin sijaitsee korkean luonnonkivijalan päällä ja kaikki sisäänkäynnit ovat portaiden päissä. Tämä pakottaa kaikkien museovierailijoiden saavutettavissa. Suunnitelmassa hissi on sijoitettu keittiöpäätyyn ja sinne kuljetaan kellarikerroksesta nykyisen pannuhuoneen oven kautta. Ensimmäisessä kerroksessa hissin ovet avautuvat tulevan ravintolan ruoanjakeluhuoneeseen. Hissin sijoituessa keittiön päätyyn, se palvelee hyvin myös keittiön tarpeita.

Toiseen kerrokseen en ole ehdottanut hissiyhteyttä, sillä lähes kaikki pääkäyttötilat sijoittuvat ensimmäiseen kerrokseen. Lisäksi hyväksyin vanhan rakennuksen määrittelemät ehdot, sillä hissin sijoittaminen luontevasti olemassa oleviin puitteisiin oli hankalaa ja väkinäistä.

TOIMINNAT

Patruunan pytingin lounaispäädyn ensimmäiseen kerrokseen sijoittuvat ravintola, sen keittiö ja asiakastilat. Toiseen kerrokseen sijoittuvat yhdistetty ravintolan toimisto ja henkilökunnan taukotila sekä henkilökunnan pukutilat. Ravintolassa on 62 asiakaspaikkaa. Yhtä ravintolan huoneista voidaan käyttää 14-paikkaisena kabinettina. Keittiöstä käsin on mahdollista nostaa pienellä tavarahissillä ruokaa toiseen kerrokseen kokous- ja juhlatiloihin.

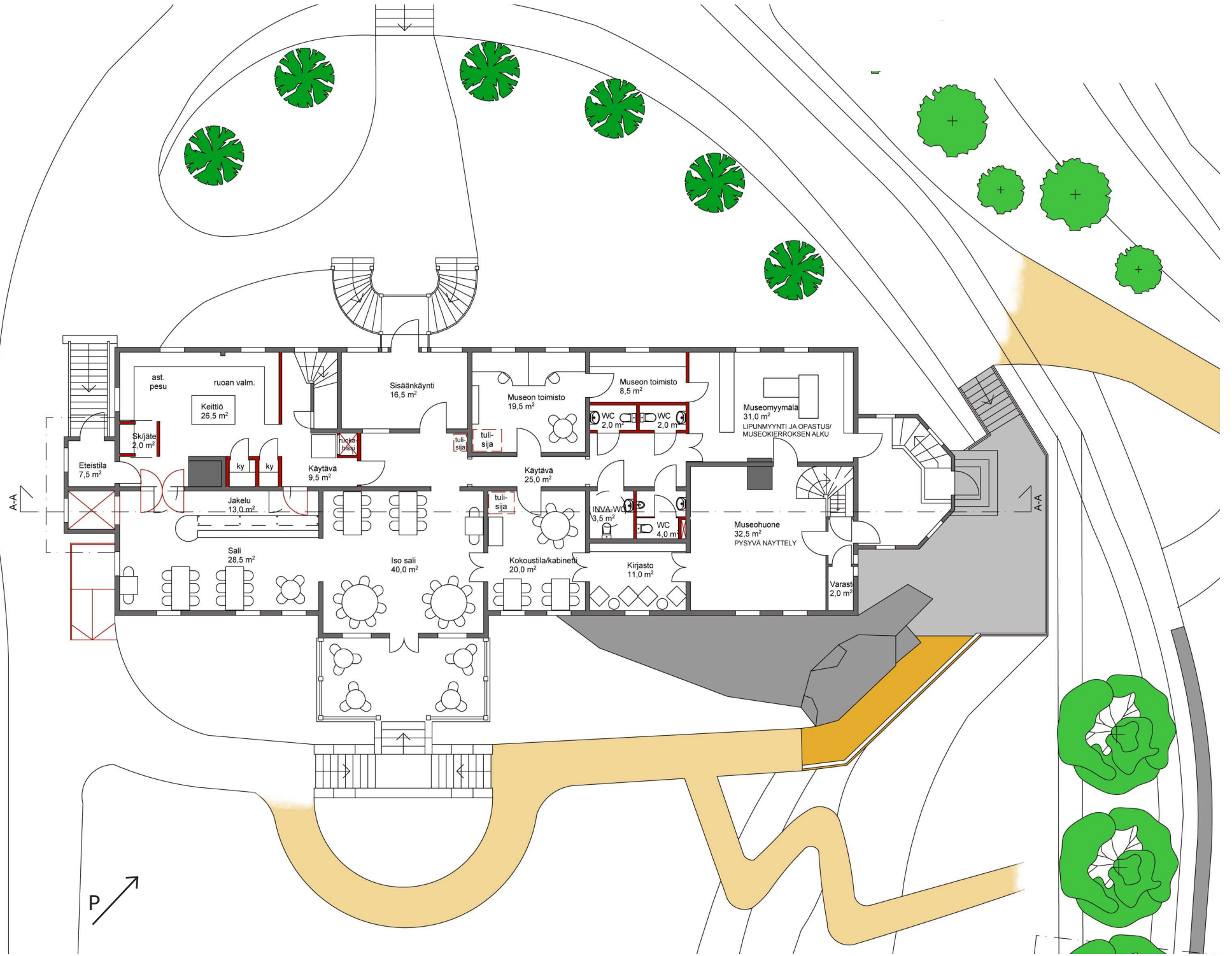
Saniteettitilat ovat sijoitettu rakennuksen keskipaikoille niin, että ne ovat niin museokävijöiden kuin ravintolan asiakkaidenkin käytettävissä.

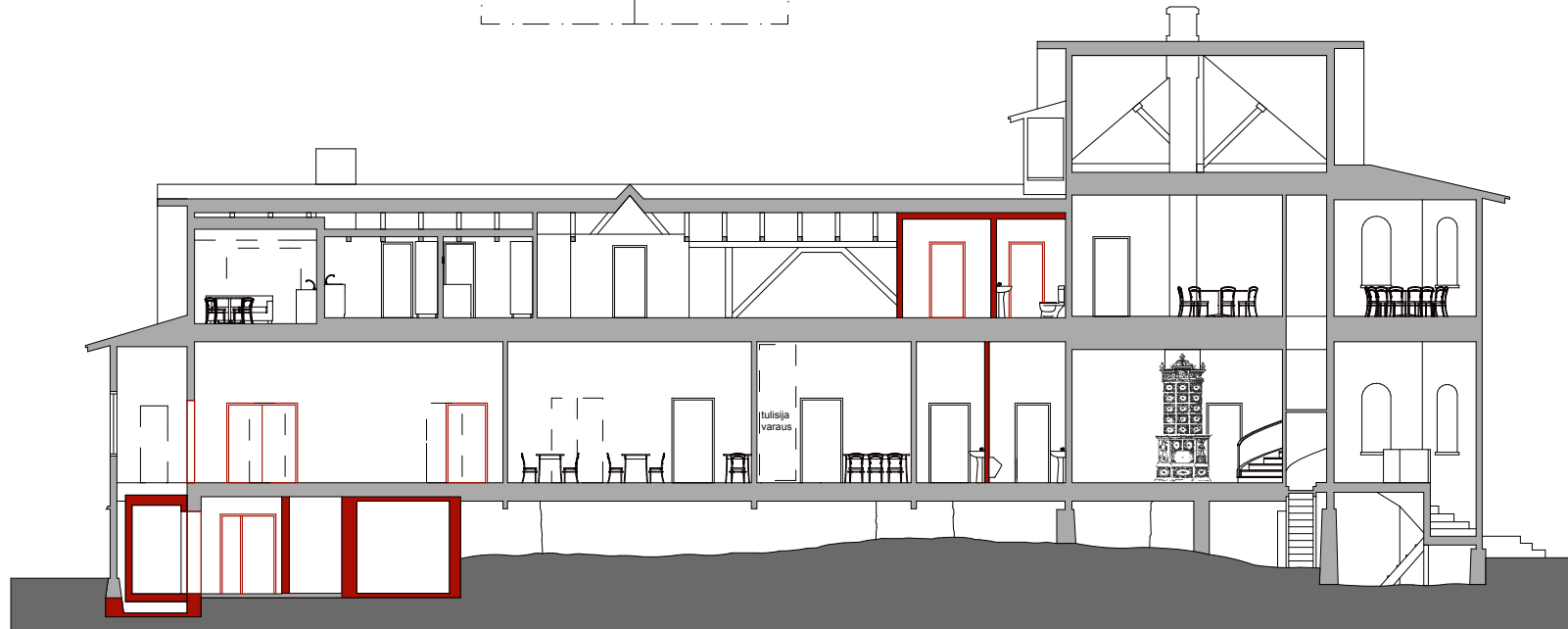
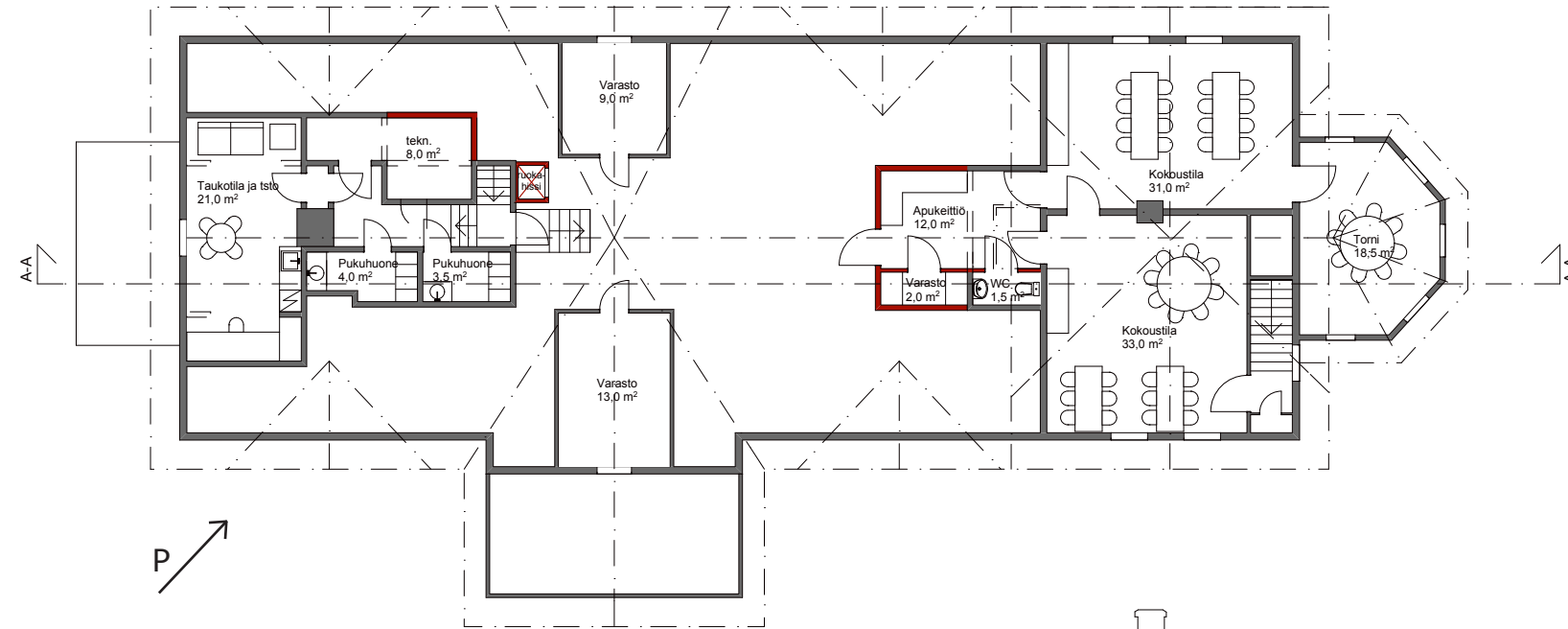
Rakennuksen koillispäädyn ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevat museon myymälä ja toimisto sekä kirjasto ja museohuone. Museon myymälän yhteyteen siirtyy myös pääsylippujen myynti, mökkien vuokrauspalvelu sekä alueellinen matkailuneuvonta. Kirjasto- ja museohuoneissa on mahdollista järjestää näyttelyitä, tutustua patruunan pytingin historiaan tai vaan nauttia vanhan talon hengestä, sillä huoneet tullaan sisustamaan vanhaa tyyliä mukailien, kuitenkin niin, että huonekalut ovat kaikkien käytettävissä ja istuttavissa. Koillispäädyn toisessa kerroksessa on vuokrattava kokous- ja juhlatila, jonne on mahdollista saada järjestettyä ruokailu.

TEKNIikka

Ravintolan keittiön LVIS-suunnittelua ja koko rakennuksen ilmastovaihtoa ja sammutusjärjestelmän suunnittelu tulee toteuttaa tarkemmassa suunnittelussa. Huonekorkeus ensimmäisessä kerroksessa on noin 3,5 metriä, joten ainakin käytävätiloihin on esteettisesti mahdollista sijoittaa putkia alaslaskettujen kattojen piiloon. Suunnitelmassa on varattu tiloja tekniikalle toiseen kerrokseen ja kellarikerrokseen. Näitä tiloja on mahdollista laajentaa tarpeen mukaan. LVIS-suunnittelussa tulee huomioida mahdollisten julkisivuun tulevien läpivientien esteettisyys. Niitä ei tule sijoittaa kaikkein näkyvimille paikoille ja putkien päät tulee yrittää sulauttaa osaksi julkisivua.

1. krs pohja 1:200

2. krs pohja 1:200

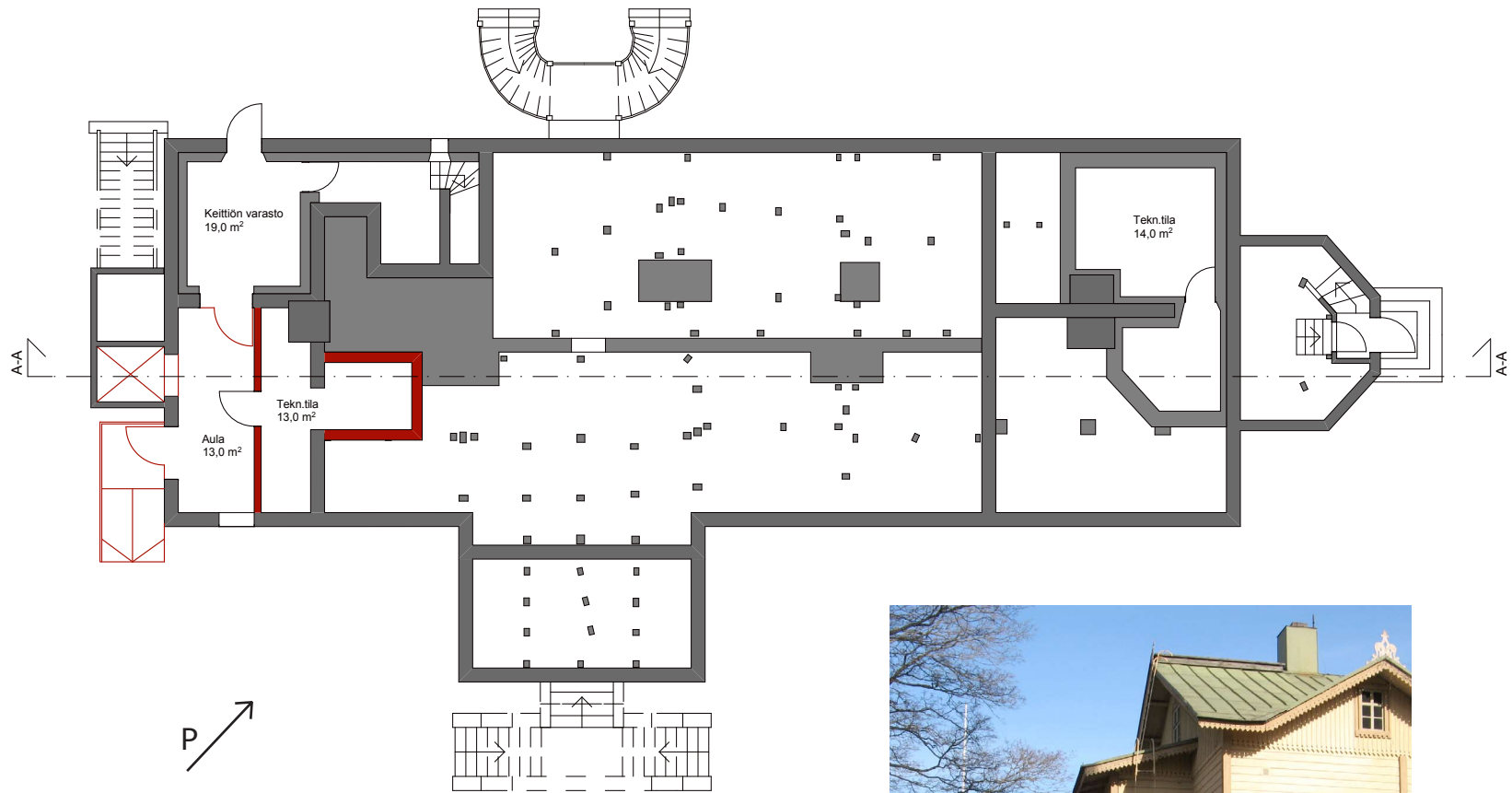
A-A leikkaus 1:200

Kuvat 77. Näkymäkuva museon myymälästä tornin sisäänkäynniltä päin katsottuna.

Kuvat 78. Näkymäkuva ravintolan ruoanjakeluhuoneesta hissiltä päin katsottuna.

Kellari pohja 1:200

JULKISIVUT

Julkisivuihin ei tule muuta muutosta kuin hissille johtavan ulko-oven suurentaminen ja mahdolliset LVIS-läpiviennit.

Kuvat 79. Näkymäkuva keittön päätyyn sijoittuvan hissin sisääntulosta pihan puolelta katsottuna.

5.4 KANAVAN VARSII JA MYLLYSAARI

5.4.1 Alueen historiaa

Verlankoski on ollut myllypaikkana ikimuistoisista ajoista asti. Maanmittaushallituksen kartat vuosilta 1773 ja 1774 lienevät ensimmäiset historialliset dokumentit, joissa myllyjen sijainnit on esitetty. Verlan ensimmäinen yrittäjä Hugo Neuman osti juuri myllyn teollisuuslaitoksensa paikaksi. Myllytoiminta jatkui teollisen toiminnan rinnalla Verlankosken niin Jaalan kuin Valkealankin puolella, missä myllyjen sijainnit ovat olleet ajan mittaan lähes muuttumattomat. Vuonna 1913 rakennettiin uusi jauhomylly Myllysaareen. Mylly sijaitsee niin, että se sai käyttövoimansa ruuhesta, joka on tulokanavan ulkolaidalla. Myllyyn suunniteltiin uudistuksia koneiston ja rakennuksen osalta 1940-luvun lopulla. Uudistukset jäivät kuitenkin tekemättä ja mylly käyttämättömäksi, kun uusi mylly asennettiin materiaalivarastoon vuonna 1952. (Lievonen 1995)

VOIMALAITOKSET, KANAVA JA PATO

Tehdas on aina ottanut käyttövoimansa koskesta turbiineilla, ja jo vuonna 1889 asennettiin kanavan varteen generaattori, joka kehitti sähkövirtaa hehkulamppuja varten. Ensimmäinen voimalaitos rakennettiin Verlankoskeen myllytontille vuonna 1918. Tehtaan 1920-luvun alun uudistusten yhteydessä parannettiin voimalaitoksen tehoa vuonna 1923. Verlan koskeen on lisäksi rakennettu kaksi uudempaa voimalaitosta. Vuonna 1954 valmistui arkkitehti Arne Helanderin suunnittelema

Kuvat 80 vasemmalla ylhäällä. Verlankosken vuonna 1913 rakennettu myllyrakennus sekä kanava- ja patorakennelmia.

Kuvat 81 vasemmalla alhaalla. Vuonna 1918 rakennettu voimalaitos, jossa on vielä vanhat turbiinit paikoillaan.

Kuva 82 oikealla. Myllysaaressa sijaitseva saunarakennus.

1950-luvun pelkistettyä teollisuusrakentamista edustava voimalaitos ja vuonna 1995 valmistui Matti Karjanojan suunnittelema KSS Energian voimalaitos. (Lievonen 1995) Nämä uudemmat voimalaitokset edelleen tuottavat vesivoimalla energiaa KSS Energialle.

Vuonna 1920 yhtiö aloitti suunnitelmat padon uudistamisesta säännöstelypadoksi ja tukkirännin rakentamisesta. Lokakuussa 1921 yhtiö päätti säännöstelypadon toteuttajaksi insinööritoimisto A.A. Palmbergin. Padon rakentaminen alkoi vuonna 1923 ja se valmistui vuonna 1927. Sitten patojärjestelyjä on uusittu uuden voimalaitoksen rakentamisen yhteydessä 1990-luvun alussa. (Lievonen 1995)

SAUNA

Tehtaan sauna, joka sijaitsee Myllysaarella kanava-altaan ja jokiuoman välissä on todennäköisesti rakennettu 1920- tai 1930-luvulla. Saunassa on pönttöuunilla lämmitettävä pukuhuone, sauna ja eteinen. Punainen moniruutuisin ikkunoin varustettu sauna edustaa tehtaan rakennusmestareitten omaksumaa rakennustapaa, jota käytettiin myös asuinrakennuksissa. (Lievonen 1995)

5.4.2 Suunnitelma

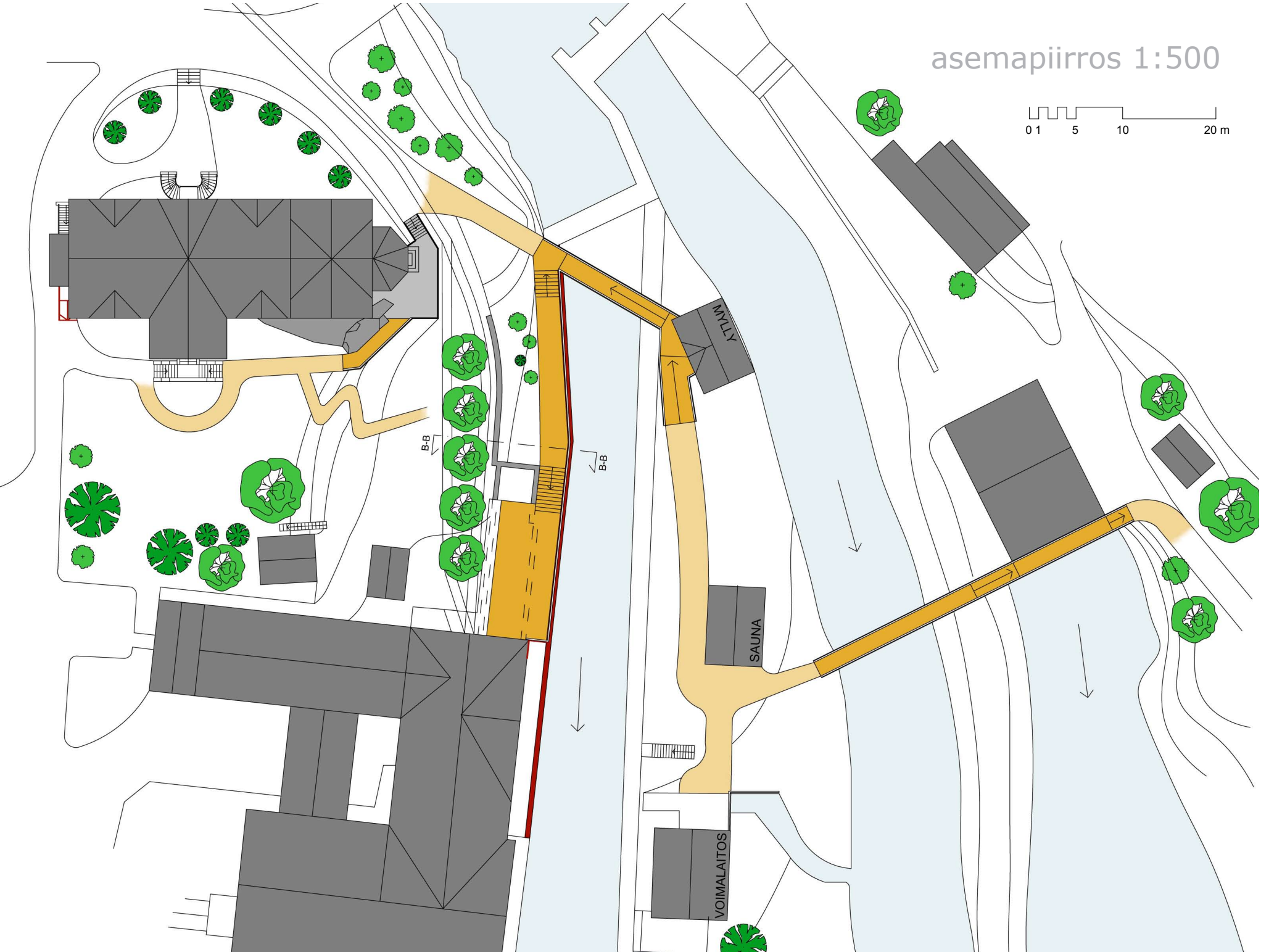
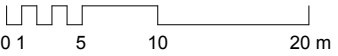
TERASSI

Tehtaan puoleinen patoseinämä on todettu niin huonokuntoiseksi ja matalaksi, ettei se enää suojaa riittävästi tehdasrakennusta. Tehdasmuseon omistajan UPM-Kymmene Oyj:n suunnitelmissa on aloittaa uuden patoseinämän suunnittelu ja rakentaminen heti, kun rahoitus saadaan kuntoon. Näillä näkymin uusi vanhaa korkeampi patoseinämä tulisi noin metrin

B-B leikkaus 1:100

asemapiirros 1:500

etäisyydelle vanhasta. Jotta uuden ja vanhan patoseinämän väliin jäävä rako saadaan istumaan maisemaan, esitän sen kattamista terassilla koko rannan pituudelta aina uudelta kävelysillalta tehdasrakennuksen nurkalle. Puuterassi yhdistetään uuteen Myllysaaren johtavaan kävelysiltaan. Museoalueen lipunmyynnin muuttaessa patruunan pytinkiin ja museokierroksen muuttuessa alkamaan tehdasrakennuksen luoteispäädystä on luonnollista, että alueen turvallisuuteen ja viihtyvyyteen kiinnitetään huomiota. Terassin ansiosta kosken rantaan saadaan turvalliset kaiteet ja museokierrokselle lähteille ihmisille mukava odotteluapaikka.

Terassin ja kävelyreitin turvallisuus taataan asianmukaisilla kaiteilla. Jotta kaiteet istuisivat ympäristöönsä, ne muistuttavat olemassa olevia puukaiteita, joissa on kahden tolpan välissä kolme poikkipuuta. Poikkipuiden väleissä on läpinäkyvät muovilevyt, jotta kaiteen turvamääräykset täyttyvät.

KÄVELYREITTI MYLLYSAAREEN

Tällä hetkellä Verlankosken ylitys tapahtuu yhtä siltaa pitkin, jota käyttävät niin autoilijat kuin kävelijät. Varsinkin suurimpien tapahtumien aikaan sillalla on ruuhkaa ja turvattomuus lisääntyy ja siksi olisi hyvä saada kävelijöille rinnakkainen koskenylitysreitti. Myllysaari sijaitsee kosken kapeimmalla kohdalla ja saareen johtaa jo entuudestaan siltoja, joten on luontevaa luoda pienipiirteinen ja kiinnostava kävelyreitti tätä kautta. Uuden turvallisen reitin muodostumisen lisäksi saarella on vielä olemassa sellaisia Verlan historiaan kiinteästi liittyviä rakennuksia ja koneistoja, joita olisi hyvä päästä esittelemään julkisesti.

Realistisena esteenä suunnitelman toteutumiseksi saattaa olla maanomistus- ja turvallisuusolosuhteet, sillä alueen omistaa KSS Energia, missä sillä on kaksi toimivaa voimalaitosta. Lisäksi tämän kaltainen rakennustoiminta ei luultavasti ole energiayhtiön intresseissä, sillä se joutuisi kustannusten maksumieheksi ja takaamaan alueella liikkuvien turvallisuuden.

Kuvat 83. Näkömakuva terassista ja kävelyreitistä.

6. LÄHTEET

Ahvenisto I. 2008. Tehdas yhdistää ja erottaa Verlassa 1880-luvulta 1960-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Bibliotheca Historica 118. Helsinki.

Horelli L. 1982. Ympäristöpsykologia. Weilin + Göös. Espoo.

Hoving V. 1947. Kymin Osakeyhtiö 1872-1947 I. Kymin Osakeyhtiö. Kuusankoski.

Hoving V. 1947. Kymin Osakeyhtiö 1872-1947 II. Kymin Osakeyhtiö. Kuusankoski.

Kansainvälisiä sopimuksia. Museoviraston sivusto. <http://www.nba.fi/fi/kv-sopimuksia#kv1>. Haettu 29.3.2010.

Kansalliskirjaston digitoidut aineistot. Pienpainanteet. Rakkolanjoen Kaakelitehtaan Hintaluettelo 1920. Kansalliskirjaston verkkomateriaali. <http://digi.lib.helsinki.fi/pienpainante/secure/browse.html;jsessionid=AA6EAA10A584C10067C4FCCB7A4960D8?action=printings&publisher=Rakkolanjoen+Kaakelitehdas&alphabet=R>. Haettu 5.3.2010.

Kuvaja H. ja Mäenpää L. 2010. Verlan tehdasmuseon patruunan pytingin väri- ja huonejakoselvitystä. Interiöörirestaurointiopiskelijoiden seminaarityö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Lievonen T. 1995. Julkaisematon Verlan rakennushistoriallinen inventointi. Kymenlaakson maakuntamuseo.

Maailmanperintökohteet Suomessa. Museoviraston maailmanperintösivut. <http://www.nba.fi/fi/maailmanperintokohteet>. Haettu 29.3.2010.

Niinikoski E. 2001. Verla – Ainutlaatuinen teollisuusmuistomerkki. UPM Kymmene Oyj. Jyväskylä.

Niiranen T. 1981. Miten ennen asuttiin. Otava. Keuruu.

Pukkila E. 2006. Verlan kuohuista maailmalle. Elämää Verlassa 1910- ja 1920-luvuilla. Toim. Olavi Pukkila ja Eija Iirola. Doseator Helsinki.

Talvi V. 1979. Pohjois-Kymenlaakson teollistuminen. Kymin Osakeyhtiön historia 1872-1917. Kymi Kymmene Oy. Kouvola.

Unescon Maailmanperintö. Opetusministeriön sivusto. http://www.minedu.fi/OPM/Kansainvaliset_asiat/kansainvaliset_jaerjastoet/unesco/maailmanperinto/?lang=fi. Haettu 29.3.2010.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Museoviraston RKY-sivusto. http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1277. Haettu 29.3.2010.

Verla arkkitehtiopiskelijoiden harjoitustyönä. Tampereen teknillinen korkeakoulu, arkkitehtuurin osasto, arkkitehtuurin historian ja teorian laitos. Julkaisu 2. Toimittanut Valtteri Heinonen, Iina Laakkonen, Jaakko Penttilä. 1998.

Verla. Tehdasmuseo – Mill Museum – Fabrikmuseum. Verlan tehdasmuseon sivusto. <http://www.verla.fi/>. Haettu 29.4.2010.

Verlan osayleiskaava ja sen selostus. Jaalan kunta ja Valkealan kunta. Suunnittelijana Arkkitehtitoimisto Jukka Turtiainen Oy. 1999.

Verlan tieympäristön kohentaminen – Tarveselvitys. Tiehallinto, Kaakkois-Suomen tiepiiri. 2007

Verlan seudun opas. Toim. Inkeri Ahvenisto. Verlanseudun kyläyhdistys ry, Selänpään kyläyhdistys ry ja Pohjois-Kymen kasvu ry. 2006.

World Heritage. Unescon sivusto. <http://whc.unesco.org/pg.cfm?CID=31&l=EN>. Haettu 29.3.2010.

Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta. Opetusministeriön sivusto. http://www.minedu.fi/OPM/Kansainvaliset_asiat/kansainvaliset_jaerjastoet/unesco/sopimukset/mperintosopimus. Haettu 29.3.2010.